

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin Moșincat
Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cio.
Editura Tipo MC, Oradea - 2020

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

Alba Iulia înainte de 1 decembrie 1918 și după ani!

Col. r. dr. Constantin MOȘINCAT

Odată cu trecerea timpului, strigătul românilor de pe **Câmpia Libertății**, de la 1848, se propaga ca ecou al conștiinței naționale. Era împlinit idealul Viteazului Mihai, al împilărilor de tot felul al corifeilor școlii ardelene, suferințelor tragerii pe roată a lui Horia și Cloșca, al pronunțamentului de la Blaj. Ceea ce românii realizaseră ca întâietate europeană: unirea și independența națională a Principatelor se impunea desăvârșit. Și cum zicea Bălcescu, 1918 fu doar ocazia pentru hotărâri astrale, decisive pentru unirea românilor din toate zările.

O sumară privire retrospectivă asupra vastei istoriografii consacrate acestui eveniment crucial al istoriei naționale relevă, pe de o parte, că majoritatea lucrărilor autohtone vizează, cu predilecție, aspectele politico-diplomatice generale, adică: premisele, entuziasmul popular, adunările convocate pentru constituirea Consiliilor și Gărzilor Naționale române, personalitățile implicate, ecoul intern și internațional, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia etc. Pe de altă parte, este de observat că aceste lucrări abordează, cu rare și laudabile excepții, într-o mai mică măsură ansamblul problemelor de ordin organizatoric-administrativ, economic (inclusiv militar), relațiile dintre Consiliul Dirigent și autoritățile din Vechiul Regat, raporturile cu armata regală în timpul și după terminarea campaniei militare din Transilvania și Ungaria, disensiunile la nivelul factorilor decizionali, problema minorităților etc.

Alba Iulia 1914

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

Privitor la lupta politică a românilor cu ungurii cităm din sinteza privitoare la „Războiul românilor ardeleni”¹ un paragraf edificator privitor la Alba Iulia anterioară unirii. Mai înainte de clarificarea acestei chestiuni extrem de complexe, care s-a întins pe parcursul mai multor veacuri, am dori să aducem în prim plan poziția oficială, din 1916 a României, respectiv decizia de declarare a războiului. Aspectele privitoare la neutralitate le abordăm în capitoul următor. Așadar decizia era în mâna regelui Ferdinand, care nu era legat prin nici un fel de angajamente de onoare față de cei care declanșaseră războiul și, totodată, ca urmare a strânselor legături cu oștirea română, sesizase faptul că opinia publică nu era favorabilă unui război alături de imperiul austro-ungar care asuprea pe frații ardeleni, de peste Carpați.

2 Așa cum aprecia în jurnalul său și regina Maria: *Ferdinand se găsea în fața poporului său ca o carte închisă. Viitorul stătea în fața lui, dar nimeni nu cunoștea adevăratele lui gânduri. El niciodată nu se pronunțase într-o privință sau alta, nimeni nu ghicise gândurile sale, dorințele și părerile sale. Până în clipa aceea, cu neștirbita sa lealitate, el adoptase fără să murmure vederile și politica unchiului său, niciodată buzele sale nu pronunțaseră vreo părere, vreo critică. Toți ochii erau pironiți cu îngrijorare la el, supușii se întrebau ce se va întâmpla. A doua zi după moartea unchiului său, când se duse la Parlament ca să depună jurământul, el jură să fie un bun român, și cu aceste cuvinte rostite la sfârșitul unui discurs solemn și bărbătesc, provoacă un entuziasm mare; de acum rămânea ca el să dovedească cum înțelege să fie bun român*². În această adevărată confruntare cu vremurile și cu el însuși, regele Ferdinand a avut alături mari personalități ale României, între care menționăm pe Ion I. C. Brătianu, Nicolae Filipescu, Take Ionescu, I. G. Duca, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Barbu Știrbei ș.a., care, în ciuda deosebirilor de opinii politice au manifestat disponibilitatea necesară pentru a se putea analiza cu responsabilitate toate posibilitățile și a se adopta, după multă chibzuință, decizia capitală pentru viitorul întregului neam românesc.

Așa cum a demonstrat, prin întreaga sa activitate, regele Ferdinand I s-a dovedit a fi gata pentru a urca, cu chinuri și suferințe, *Golgota* sa și a neamului românesc în războiul care a urmat pentru înfăptuirea României Mari. Afirmația că **”va fi un bun român”** a avut un mare ecou în toată societatea românească, deoarece toți se așteptau de la noul rege să ia hotărâri deosebite în împrejurări deosebite. În aceste împrejurări, Ferdinand I începe a domni, în această zi hotărâtoare de 27 septembrie 1914. El n-are popularitate fiindcă ajutătorii, care s-au impus regelui Carol, au făcut tot ce le-a stat în putință pentru ca el să nu fie o forță prin sine însuși. **”Majestate, fii și de acum înainte ocrotitorul celor mici, care numai la Dumnezeu și la rege își pot ridica nădejdele! În marginile puterilor constituționale, care sunt totuși destul de largi în ele însele, consacră zilele pe care ți la va da Dumnezeu pentru înălțarea lor. Ca ostaș, știi că ei sunt cei mai credincioși, cei mai devotați, cei mai buni; că ei dau pentru țară ultimul ban și ultima picătură de sânge, fără a cere nimic în schimb pentru dânsle (...) Descoperiți odată și pe acești oameni de treabă, care ard de dorința de a folosi și ei țării! O clipă de hotărâre și țara întreagă s-ar simți întinerită și ar mulțumi aceluia ce a făcut minunea de a o curăți de vechile și grelele ei infirmități. Ea singură nu poate, și nu poți tu singur: împreună ați fi în stare să săvârșiți minunea. (...) Regele s-a născut acum, el nu poate avea scăpări, șovăiri, slăbiciuni. E icoana de bronz a țării, statornică, neînduplecată în cele bune, în cele rele neiertătoare. A trăi, pentru el, e altceva decât pentru noi, care putem căuta odihnă și mângâiere în plăcerile vieții; a trăi e a munci, a crede, a jertfi, a se jertfi.**”³.

Într-o asemenea idee s-a încadrat și lupta ardelenilor pentru neatarnarea lor, care după cum se știe a atins coordonate politice parlamentare, cu o largă susținere. Ei, tocmai această aderanță masivă a ardelenilor și unitatea în jurul ideii afirmării drepturilor și libertăților lor speriau pe unguri. Pentru a încerca zădărnicierea acestei lupte ungurii au înăsprit legile de maghiarizare, iar întrunirile cu caracter politic erau și împiedicate și strict monitorizate, după cum și organele de presă erau aspru sancționate. Înaintea declanșării războiului guvernanții unguri încercau izolarea românilor față de tron și procedau cu disperare pentru discreditarea lor.

¹ Constantin Moșincat, *Marșul spre marea unire. Războiul românilor ardeleni*, Editura Tipo MC, Oradea, 2018

² Neculai Moghior, Ion Dănilă, Vasile Popa - *Ferdinand I văzut de contemporanii săi*, Editura Militară, București, 2006, pp. 59-60

³ Neculai Moghior, *Ferdinand I cuvânt pentru unirea neamului românesc. O poveste adevărată Basarabia 1918*, Editura Tipo MC, Oradea, 2018, p. 50-52. Pentru detalii vezi Nicolae Iorga în articolul *O Domnie nouă*, în *Neamul Românesc*, publicat, la 28 septembrie 1914

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

3

Partidul Național Român, la întrunirea organizată în primăvara anului 1914, adoptase un proiect de rezoluție, care trebuia citit, adus la cunoștință la întrunirea de la Alba Iulia. Guvernul Tisza, avea tot interesul, de-a face și lăsa să planeze asupra norodului ardelean bănuiala iredentismului. Cunoscând claritatea și eleganța gândului cum înțeleg românii credința către tron, credința către patrie și credința către neamul românesc, atâta timp cât tronul nu le-a cerut să se îndepărteze de *neam românesc*, nici „patria” (înțelegând guvernul ungar de la Budapesta) nu o putea pretinde, și deci nici guvernele și oamenii politici unguri! Firește că astfel de declarații și constatări nu au fost pe placul guvernului Tisza, care tocmai pe tema aceasta și pe asemenea intrigi își contruia, contra românilor și nu numai, discursul de la „Burg” și mai ales cel de la „Belvedere”! Iată explicația dizolvării adunării de la Alba-Iulia. Dar proiectul de rezoluție – care era în fapt manifestul politic al ardelenilor, cerut de grava situație internă și internațională – trebuia citit, cunoscut de popor. Trebuia citit, mai ales, pentru că guvernul maghiar nu s-a mulțumit cu înăbușirea credeului românesc, la Alba-Iulia, ci prinse a face pe grozavul, constituindu-se în acuzator, prin glasul presei ungurești, după cum vom arăta. Ultimul discurs al ministrului de interne, ținut în parlamentul ungar, trăda totul. El acuza, în mod repetat și după ce apărarea și argumentele parlamentare românești fusese înăbușite. Dar adunarea de la Ileanda, și hotărârile luate, păreau a fi un răspuns dat guvernărilor și ministrului de interne! Importanța enunțurilor făcute de Teodor Mihali, în darea de seamă, rezulta din faptul, că acesta fusese desemnat președinte al grupului parlamentar român, și în al doilea – în realitate întâiul – rând președinte al Partidului Național Român!

Rezoluția de la Ileanda Mare prevedea:

Poporul român din Transilvania și Ungaria întrunit în adunarea populară în Ileanda-Mare, la 8 Iunie 1914, a luat la cunoștință despre gravele fisuri ale noii legi electorale, încâlcită pentru ca românii să fie împiedicați a vota.

„Având în vedere că poporul român este lipsit de drepturile naționale, și este împiedecat nu numai în limitarea sa națională ci chiar și în exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești,

Având în vedere că reforma electorală de curând înfăptuită atât prin împărțirea cercurilor, cât și prin statorirea dreptului electoral, este oprită în mod vădit în contra validării participării a poporului român⁴, având în vedere că, nemulțumirea ce urmărea aceasta stare umilitoare și jignitoare numai în detrimentul poporului românesc și al țării și al întregii monarhii,

Convins fiind, că aceasta tristă stare de lucruri numai prin înfăptuirea dorințelor exprimate la programul politic al partidului național se va putea înlătura și numai luptând în strânsă solidaritate sub steagul acestui partid va putea atinge ținta sa legală și justă: se exprimă neștrămutata sa credință și alipirea programul partidului național român la organizația sa de partid fiind hotărât a continua lupta politică în deplină solidaritate și fără șovăire.

Tare în conștiință, că poporul român a fost totdeauna și este și astăzi supus loial al dinastiei austriece și că și-a făcut și își face fără șovăire datoriile față de patria în care trăiește, protestează cu toată energia în contra celor ce atribuie poporului român o politică iredentistă străină de firea și cugetarea lui politică. Credința noastră către Tron și patrie poporul român nu o afirmă numai prin cuvinte. Ani de-a rândul părinții și străbunii noștri au dovedit-o în chipul cel mai strălucit prin fapte pentru Tron și patrie. Ei și-au vărsat sângele și roaie pe toate câmpurile de război a monarhiei noastre și nici odată românii n-au șovăit în credința lor și nu au conspirat cu inimizii țării sau a monarhiei habsburgice. Dacă prin urmare cândva s-ar ivi chiar și între români glasuri contrare, **cauza, care le-ar putea produce, este politica de maghiarizare**, aplicată și în trecut și în prezent ca sistem de guvernare (subl. ns –C.M.).

Recunoaște fără înconjur, că între națiunea maghiară și națiunea română există o superioară comunitate de interese și e gata a da concursul său pentru siguranța elementului maghiar având și concetățenii noștri maghiari și mai ales guvernele țării să contribuie prin legi, și instituții pozitive la a noastră siguranță, la a noastră întărire națională a românilor din regatul ungar. *Pretinde deci, deplina și neîntârziata recunoaștere a individualității politice naționale a poporului român în cadrele regatului ungar și ale monarhiei*, care recunoaștere este perfect compatibilă cu unitatea statului și cu libera dezvoltare a tuturor celorlalte națiuni din patrie. Solicită deci înfăptuirea fără amânare a unei reforme

⁴ A se vedea răspunsul bihorenilor de la Cercul Târcaia

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

4

electorale pe deplin corespunzătoare justelor considerațiuni democratice, și nu mai puțin ocrotirea intereselor economice a poporului român.

În consecință regretă, că în tratativele sale cu delegații partidului nostru național, prim ministrul Ungariei nu a crezut de cuviință să dea poporului nostru garanții serioase și constituționale, pentru libera sa viață națională. Dar fără recunoașterea drepturilor noastre naționale pacea, și de noi dorită, între națiunea maghiară și română este cu neputință a se încheia vreodată. Vedem cu adânc regret, că guvernul prezidat de contele Tisza consideră ca o concesiune reintroducerea catehizării românești și admiterea limbii noastre în școlile primare de stat numai ca simplă limbă interpretativă, deși acele școli sunt susținute și din birurile poporului român, în număr de 3 și jumătate milioane suflete, care prin dările lor de bani și sânge sunt un element tot așa de „susținător de stat”, ca și elementul maghiar. Dar și aceste pretense „concesiuni”, a căror importanță în caz dacă s-ar executa loial nu o tragem la îndoială, sunt cu desăvârșire nimicite prin menținerea diacezei maghiarizatoare de Hâjdudörög, prin condamnarea la pușcărie a românilor, care, bazați pe dreptul firii, pe legi pozitive, bule papale, decrete împărătești, protestează contra înființării ei.

Prin noile prigoniri ale ziarelor noastre naționale: prin întrebuițarea a zeci de milioane de coroane pentru întemeierea de noi colonii maghiare între români; prin nesocotirea limbii românești în oficiile publice; prin declarația publică a primului ministru, că nici d-sa nu va executa nici măcar legea naționalităților, lege sancționată de Maiestatea Sa și neabrogată; și prin înfăptuirea noii legi electorale îndreptată împotriva popoarelor nemaghiare.

Oricât ar fi de asupritoare sistemele de guvernare sub care trăiește o parte a neamului românesc, noi ne simțim sub raportul cultural un singur popor cu românii de pretutindenea și nici o putere lumească nu are dreptul și nu va izbuti să slăbească aceasta coeziune morală, să întunece aceasta a noastră bimilenară și sfântă conștiință. Ea este rodul istoric și cu desăvârșire natural al glorioasei noastre origini comune și ai limbii noastre naționale, în care de două mii de ani se reflectă și gândurile și bucuriile și durerile celor 14 milioane de români. Constată deci, că orișicine atacă și vrea să umilească ființa noastră națională a românilor din Ungaria sau din alte țări, jignește sufletul tuturor românilor.

Poporul român va jertfi averea și sângele său pentru Tron și patrie, însă nici odată **nu se va lepăda de legea și limba sa, de pământul, de credințele și tradițiunile sale strămoșești**. Pentru nimenea și pentru nimic în lume nu își va jertfi neamul românesc sufletul său: **naționalitatea sa**. Niciodată Tronul nu ne-a cerut asemenea jertfe și nici patria nu ni le poate cere. Numai partide și guverne fără dreaptă judecată au îndrăznit și îndrăznesc să ceară asemenea jertfe contrare firii și dezastruoase pentru însăși existența țării. În fine exprimă deplina încredere față de comitetul central al partidului, și față de deputații români naționali din parlamentul Ungariei și îi roagă să persiste în lupta ce o duc”⁵.

La adunarea de la Ileanda –Mare se strânsese o mulțime de oameni, aproape atât de mare ca la Alba Iulia (când s-au adunat peste 10.000, după jandarmeria ungurească), deși invitațiile se făcuseră cu numai 3 zile mai înainte. Dar cum spunea plugarul N. Lazar „*simțim că trebuie să se întâmple ceva, și acest sentiment împingea poporul să alerge cu dor să audă cuvântul conducătorilor săi*”⁶. Și acest cuvânt trebuia spus în graba mare, după scandalul de la Alba-Iulia (din 1914)! Bineînțeles că pentru mulțimea de peste 5.000 de oameni, curtea filialei de la „Someșana” n-a fost destul de încăpătoare, fapt pentru care adunarea s-a ținut în piață, unde s-a înălțat o frumoasă tribună „*păzită - ca de obicei - de sulițele împănaților...*”.

Redăm prin glasul vremii acea importantă manifestare patriotică a ardelenilor, la care venise lume și din depărtări cu toate că intriganții „lățiră faima” între săteni, că numai cei cu drept de vot pot lua parte. „La intrare în sat o poartă triumfală din ramuri verzi, și înghesuială mare. Părintele Ion Pocol, din Buzaș, salută pe deputatul cercului care sosește, pe jos, de la gară, împreună cu dna și suita oaspeților. Dr. Teodor Mihali mulțamește mișcat. Nu am putut reține cuvintele dâșilor, răpindu-mi atenția scena cum *un jandarm da cu piciorul în spate unui băiețuș*, care n-a luat seamă destul de repede că trebuie să se ferească din calea lui. Pe toată calea taraful de lăutari cântă „Deșteaptă-te Române!” Aclamațiile nu mai vreau să contenească. Sosind la tribună Dr. Ioan Cherecheș, avocat în Dej, veteranul

⁵ *Românul*, Anal IV, Arad, Mercuri 28 Mai (10 Iunie n.) 1914. Nr. 114, p.1

⁶ *Ibidem*

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

5

luptelor naționale din acest ținut, propune constituirea. Tot dânsul citise mai pe urmă și istoricul proiect de rezoluție. Se aleg: președinte: părintele cu drepturi tradiționale pentru acest post, Ioan Pocol, un preot de rară conștiință și demnitate națională (*ce frumos, că și aci, și la Alba-Iulia „prezidează” preoții crezuți legați și la mâni și la picioare prin congruă!!*); notari dr. Iosif Boca, adv. și Ioan Moldovan, candidat de adv. Pe tribună ia loc lamura intelectualilor din ținut, în jurul dnei Eleftera Dr. Mihali. Părintele președinte salută în scurte, dar bine ticluite cuvinte, pe cei adunați, și dă cuvântul d-lui Dr. Teodor Mihali. Urale nesfârșite, „trăiască, trăiască!” - în părțile acestea, cu faimă de „slave românești” nu se aude decât vorbă românească! - întâmpină în cercul său atât de popularul, deși mare moșier, președinte al clubului parlamentar român. E interesant: Dr. Teodor Mihali, în cercul său e acasă. Astfel se explică poate și avântul în adevăr tineresc, cu care își rosti discursul războinic, în picant contrast cu ramura de măslin, purtată la butonieră. Acest discurs - simbol al luptelor cu demnitate și nu al împăcărilor lașe - va risipi și cele din urmă nelămuriri asupra atitudinii ce a luat și ia partidul nostru. Trebuie să scot la iveală, aci, felul cum țărani din ținutul acesta ascultă discursurile politice, chiar și cele de un cuprins mai superior. Le savurează! Și nu exagerez, întrebându-mă fraza asta. O să vedeți ce potrivit, ce variat, și ce imediat subliniază ascultătorii țărani, aproape fiecare propoziție a oratorului. Foarte des se aud uralele de-o notă religioasă: „S-ajute Dumnezeu! Să dea Dumnezeu!”. Mi se spune, că în satele de aci se citește mult ziarul poporal. S-au făcut dispoziții de altfel și din partea Biroului Central ca să se împartă gratuit mai multe sute de broșuri poporale. Dr. Teodor Mihali a comandat vreo 500 de călindare”⁷.

În discursul său - Dr. Mihali, după cuvintele de salutare - reamintea că au trecut zece ani de când la Ileanda Mare s-a desfășurat steagul „activității”, sub deviza „libertate, frățietate, egalitate!” De aceste sfinte porunci ara nevoie mai ales în acele zile, când țara și monarhia avea în afară atâtea dușmani primejdioși, iar buna înțelegere din lăuntrul țării lăsa mai mult de dorit decât ori și când. Membrii comitetului Partidului Național Român în cea mai perfectă înțelegere au luptat pentru izbândirea acelor principii în parlament și în afară de parlament. Dintre toate acțiunile politice, cea mai grea și totodată mai importantă acțiune a fost pertractarea de pace ce a urmat la invitarea ministrului Tisza. Se aștepta cu drept cuvânt, ca după atâtea suferințe și lupte grele, ce au îndurat românii ardeleni, să poată ajunge la o înțelegere cu guvernării unguri, și astfel, punându-se odată capăt neînțelegerilor și luptelor să se urmeze în deplină liniște dezvoltarea comună pe tărâm cultural și economic. Delegații pentru conducerea tratative cu ungurii, pe deplin conștienți cu privire la marea responsabilitate, ce aveau, și-au dat toată silințele ca să se găsească modalitatea prin care să poată fi aplanat diferendul mare și secular ce exista între poporul român și guvernării țării. Vorbitorul mărturisea sincer, în fața mulțimii adunate că, deși a trecut peste multe și mari greutăți, niciodată n-a avut atât de grea zbuciumare sufletească, ca și în decursul acelor tratative, căci în decursul celor aproape 50 consultări, ce le-a avut cu ministrul Tisza Ștefan au fost și momente când, mai ales la început, avea motive și speranța că pacea, atât de mult dorită, va triumfa, dar spre sfârșitul tratativelor a trebuit să se convingă, cu multă părere de rău, că nici de această dată, cu toate condițiunile oferite, *a fost imposibil a se face o pace durabilă și cinstită*.

Toate acestea le-am pretins - adaogă Teodor Mihali - în baza dreptului firii și în baza drepturilor istorice; căci dacă guvernele voiau binele popoarelor, atunci și popoarele ar fi contribuit la întărirea țării. După această privire retrospectivă președintele partidului, Mihali a prezentat pretențiunile ardelenilor invocate în cursul tratativelor cu ungurii. „**Durere** însă, aceste pretențiuni ale noastre ministrul președinte le-a respins. **Iar ce a admis și în parte a realizat, pentru noi este de neînsemnată valoare.** Noi Românii recunoaștem fără încunjur că între națiunea maghiară și națiunea română există o superioară comunitate de interese în urmare suntem gata a da concursul nostru pentru siguranța și întărirea elementului maghiar întrucât la rândul lor concetățenii noștri maghiari, dar mai ales guvernele țării vor contribui prin legi și instituții pozitive ca să ne asigure libera noastră dezvoltare națională (aplauze!!) pe toate terenele vieții publice. Admiterea limbii noastre în școlile primare de stat ca limbă interpretativă, țintește ca prin, această procedură cu atât mai ușor să învețe elevii limba maghiară. **Ce dă guvernul cu o mână, ia cu cealaltă! (Din mulțime: dă cu o mână și ia cu două!!)** Dr. Mihali înșiră aci doleanțele cuprinse în punctul IV al rezoluției: *episcopia Hodorogului, legea electorală, împărțirea cercurilor* (Ileanda, ca exemplar tipic!) colonizările, etc. apoi continuă: **Cerem o nouă lege electorală** democratică prin care să se introducă votul universal, egal, secret și după comune. (S-ajute D-zeu!) Zi de

⁷ Ibidem, p.2

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

6

zi auzim acuze în presa maghiară, de orice partid, și în diferitele întruniri ale Maghiarilor, că am fi iridentişti și panslavişti. Respingem cu toată energia aceste acuze nedrepte și le declarăm de calomnii nebazate. (Nu sunt adevărate!) Opoziția a împiedecat împăcarea noastră (nu le ajute Dumnezeu!) folosindu-se de acuza trădării. Dar pe noi să nu ne învețe ei nici când ce înseamnă iubirea de patrie și loialitatea față de tron. Alipirea noastră către dinastie nu este fățărîtă, ci izvorâtă din inimă și curată ca aurul. **Principiile noastre de patriotism nu înseamnă asuprirea altora, ci libertatea națională, cinstită, pentru toate națiunile,** (Pe aceea ați jurat!) Ei umblă să ne supună la fel de fel de examene, când la examen electoral, când la examen de patriotism. Dar noi am făcut examenul de patriotism pe câmpul de război! (aplauze) Noi nu mai trebuie să facem examene și jurăminte, acolo e trecutul nostru întreg! (așa-i! așa-i!) Vă întreb: Oare o să vorbească tot așa și ei? (vii contestații; care!) Să nu ne pierdem cumpătul și să nu-i mărim pe calea dușmănoasă, căci ura e cel mai primejdios izvor de orientare politică. **Apoi viitorul mai apropiat ne va dovedi, toate popoarele din țară trebuie să ajungă la o înțelegere reciprocă. Aceasta o pretinde chiar existența lui și siguranța dinastiei. Și eu nu-mi pot închipui pe politicienii maghiari oricât de orbiți și preocupați în patimile lor, că atunci când va fi vorba de însăși existența statului, când va fi vorba a fi sau a nu fi, ca să nu-și vină în fire.** Partidele opoziționale aleargă după prietenia muscalilor, a francezilor și după a fraților lor din America. (Râsete!) Orbi ce sunt, nu înțeleg, că rusul, francezul și americanul are să-i întrebe: voi veniți la noi după prietenie, când nu știți prețui prietenia popoarelor la voi acasă? (Aplauze zgomotoase!)”⁸

În continuare Dr. Mihali a adus în discuție chestiunea alipirea ardelenilor la Tripla Alianță, și despre greutățile economice și financiare, ce au bântuit în anii anteriori și cele care amenințau și în anul 1914, datorate semănăturilor slabe la grâu. Dar cine-și bate capul cu de-astea la noi, se întreba vorbitorul? În sate se cheltuiesc zeci de milioane pe colonizările de unguri în zonă. Zilnic jurnalele ungurești invocau faptul că opoziția cere guvernanților fortificări la granița către România a Ardealului care ar fi costat miliarde, în condițiile în care poporul era lovit de foamete. Colonizări zadarnice și întărituri fanteziste. Pentru a dovedi lipsa de folos al acestora Teodor Mihali invoca ca argument faptul că sutele de milioane ruși și dacă ar veni cu brațele goale și tot i-ar potopi. Nu întărituri militare, ”ci întărituri în contra foametei să clădească dumnealor, (furtunoase aplauze!) și atunci vom ști noi apăra țara!! Căci mare domn e foametea, dragii mei”⁹.

Apoi, dr. Teodor Mihali a vorbit despre scăderea vamală și importul pe bucate și de scăderea taxelor de transportul pe căile ferate, în timp ce se auzise o voce din mulțime care cerea: „Să scadă băncile camătă!” La aceasta președintele Mihali a răspuns: „Sunt vesel că mi-ați dat prilej să vorbesc și de un nou păcat al celor ce conduc soarta țării. Știm cu toții, că în cei din urmă ani, atât de grei pentru plugari, banca țării și celelalte bănci mari, au avut o dobândă cu zeci de milioane mai mare decât a fost. Vedeți de ce au trebuit să urce camătă și băncuțele noastre? Dar noi bucuroși am plăti camete, numai ca să fie. **Noi nu cerem ajutoare de pomană suntem gata să dăm înapoi bucatele și împrumuturile, deși nu din vina noastră au ajuns în starea asta!** Fraților! Când politicienii încăpățânați în păreri lor birocratice, jurnaliștii avântați în ideile lor stilistice, și savanții de înaltă știință cufundați în demersul teorii de stat vor lua cunoștință despre cele discutate acestea la această adunare afară de chestiile generale și ne-am mai ocupat cu chestii atât de banale, ai chestia lipsei de bucate, chestia pâinii de toate zilele poate vor surâde cu un dispreț suveran. Noi însă știm din propria experiență, că fără pâinea de toate zilele nu poate exista nici individul, nici statul. O să-și ia osteneala să vină în mijlocul nostru mai la o zi de vară, când noi dis de dimineață ieșim la munca câmpului, să ne vază muncind din greu din zori și până seara târziu, să vază, cum toată ziua nu privim norii pe ceriu și ne rugăm cu pietate la Dumnezeu ca în timp de secetă să ne dea ploaie, să revarsă ploile, neconținut ne rugăm ca să fim mereu fără potoape, ca să nu ne fie nimicită roadă muncii. Atunci, numai atunci vor înțelege suferințele noastre, atunci vor înceta cu surâsele lor sarcastice și înțelege însemnătatea hotărârilor noastre în care *cerem stăruitor pentru regularea râurilor și pentru înlesnirea câștigării pâinea de toate zilele.* Dacă vor avea suflet curat, ne vor asculta și ne vor împlini rugămințile, dacă nu știu că și ei se prăpădesc cu noi împreună, izbăvirea va fi însă aceea, că noi ne vom scăpăm de suferințe, dar ei vor plânge că-și pierd

⁸ Ibidem, p. 3

⁹ Ibidem

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

bunătațile lumești. (aplauzele acoperă ultimele cuvinte ale dlui: T. Mihali. Cei de pe tribună și cei de jos întind mâna spre felicitare. Taraful intonează un marș!)¹⁰

Ioan Cherecheș a prezentat Rezoluția, urmată de discursurile rostite de Valeriu Braniște din Banat, care a spus: "Vizându-vă îmi crește inima ca pâinea albă, căci am venit la un popor cu dragoste către țară. Patriotismul vostru este dragostea către pământ, către țară, către pământul de care pătimim. Cine vrea să ne învețe patrioți, Acei, care zic că patria e acolo unde ti-e bine? Avem o vorbă strămoșească: fie pâinea cât de rea tot mai bine în țara mea!". Apoi a urmat discursul mai consistent și la fel de plin de învățătură, mobilizator și esențializat pe măsura înțelegerii de către poporul asistent, care a intervenit cu aplauze de acceptare ca într-un dialog, rostit de Iuliu Maniu: "Ce-aș putea eu să Vă spun după cuvintele cuminți care a spus Dr. Mihail, și cuvintele calde spuse de Dr. Braniște? Ca o ploaie caldă de vară au căzut în inimile d-voastră cuvintele lor. Lauda vi se cuvinte fiindcă ne-ați trimis ajutor pe cea mai înțeleaptă căpetenie (se referea la alegerea lui Mihali). Aș, vrea să fie aci, acei domni din Pesta, care spun că deputații români nu vorbesc din inima poporului ci din capul lor. (Să vie numai încoace! Le spunem noi ce se cuvine!) Ar vedea ei, că neamul întreg, plugari și cărturari împreună, nu sunt puși la cale de „agitatori”, ci însetați pe urma legilor firii... **așteaptă cu dor ziua, când soarele dreptății va răsări peste capetele tuturor.** (Să dea Dumnezeu!) Două lucruri vă spun. (Furtună de voci. S-auzim!) **De-o fi pământul cât de bun, roadă tot slabă va fi dacă la cârma plugului nu este om priceput. Așa e și cu cârma țării.** Rodnic este pământul țării noastre și totuși trebuie să plece oamenii la America (așa-i) fiindcă la cârma țării stau oameni nevrednici. Să luptăm, ca alți oameni să ajungă la cârmă! De aceea, care asemenea deputatului d-voastră, cunosc lipsurile poporului român și luptă pentru libertatea popoarelor. De-ar fi toți oameni ca dânsul în sfatul țării, așa ar merge treburile cum merg? (Nu! De bună seamă nu!) Nu, zic și eu, căci oamenii pricepuți și cu tragere de inimă către popor, nu mai știu, dar și fac ceea ce e spre binele tuturor. Sunt oameni, cari nu se pot răbda să nu se atingă de holda vecinului. Sunt apoi alții, care zic „io nu mă bag în brazda lui Pătru, dar nici pe Todorț nu-l las să se bage în a mea”. Care-i om mai de viață: cel lăsat ori sau cel care-și știe apăra moșia? (Cel care se apără!!) Pe omul acesta îl veți pune în fruntea satului, nu-i așa? (Așa-i!). Veți cugeta și d-voastră, că cel ce-și știe apăra drepturile sale, acela va ști să le apere și pe ale tuturor! Despărțiți totdeauna pe cei credincioși de cei nevrednici, și nu uitați nici când că toate popoarele sunt de la DUMNEZEU! (Strigăte de înțelegere.) Lupta noastră a avut rezultate, orice s-ar zice, iată legea despre școlilor. **Ministrul a poruncit ca în toate școlile religia să se învețe ungurește.** (Urât lucru au poruncit!) Preoții noștri însă nu au făcut după cum le-a poruncit ministrul. Mai bine au respins leafa lor, decât să învețe pe copil în limbă străină religia. Noi cu toții am protestat cât e țara de mare. (Dumnezeu să-l țină pe Măria Sa.) și iată că ministrul și-a retras poruncile. (Aplauze!) Să rămâneți și pe viitor credincioși limbii, legii și neamului nostru. (Totdeauna!) **Vremile de azi nu vor dăinui un veac: ele vor trebui să se schimbe.** (Ne temem că nu!) Ba vor trebui să se schimbe, căci așa e legea firii. Cerul nu poate rămâne în norat un veac întreg; după furtună trebuie să urmeze soare! (Aplauze! Să dea Dumnezeu!!) Cuvintele ce le-ați auzit aci, duceți-le și spuneți-le și celor ce n-au putut veni! (Așa vom face!) Duceți-le ca pe niște comori, și grijiți de ele să nu le pierdeți. Cinstiți pe preoți și pe învățători. Pe părintele Pocol a treia oră îl vedeți aci în fruntea mesei. Doamne bine-i șade dumnealui și Doamne rău le șade celor ce n-au avut poftă să vină aci (trăiască!). De încheiere dl Maniu explică rostul gazetelor pentru popor și îndeamnă pe oameni să cetească aceste gazete!! Dl. Maniu este aclamat și felicitat cu toată dragostea”¹¹.

A doua zi ziarul *Românul* reproducea din discursul primului ministru Tisza rostit în fața delegațiilor maghiare și săsești de la Cluj. "Problema cea mai fruntașă a națiunii maghiare este astăzi chestiunea de naționalitate. Problema e pentru maghiarimea din Ardeal de-o importanță decisivă. Unitatea politică a națiunii maghiare și unitatea națională a statului maghiar la mine nu dau tendințe contrare”¹². Această teză fundamentală primul ministru a avut-o în vedere toată viața (fiind moștenită de la tatăl său, fost premier Tisza Kalman) și în cursul convorbirilor purtate cu unii dintre deputații diriguitori ai Partidului Național Român. *Am încercat să-i conving, că pentru ei este un interes de existență,*

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ *Ibidem*

¹² *Românul*, Anul IV, Arad, Joi 29 Marti (11 Iunie n.) 1914, Nr. 115, p.1-2 (Textul complet în cap. Documentar)

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

8

a se înrola în rândurile națiunii maghiare alcătuitoare de stat, să-i sprijinească năzuințele politice, să-i înmulțească greutatea și puterea, fiind asta pentru Români un interes vital, mai mult decât pentru oricare altă naționalitate, cu excepția celei germane, susținea în fața delegaților unguri adunați la Cluj. Acele convorbiri n-au avut măcar rezultatul de-a putea câștiga o parte cât de mică a partidului naționalist român, spre marea părere de rău a lui Tisza, căci românii au găsit mai de cuviință de-a rămânea uniți în tabăra acelor care cereau drepturi și libertăți. Cu toate aceste constatări politica ungurească nu s-a schimbat. Datorința ungarilor, ca prin mijloace, în conformitate cu principiului călăuzitor să se silească a împăca un număr din ce în ce mai mare de români cu politica națională maghiară. Aruncând vâlul asupra durerilor din trecut, Tisza Ștefan constata numai, că și în trecut au existat tendințe care n-au fost spre folosul nici uneia dintre părți, ci au avut darul numai să producă suferințe și să fie în detrimentul celor două popoare, care au dus spre nimicirea reciprocă.

”E posibil că azi să-și rădă cineva de mine; dar eu, repet, știu, că nici noi, dar nici fiii noștri nu vor ajunge vremea când să nu mai existe agitație naționalistă în Ardeal, dar trebuie să ajungem acea vreme când românii din Ardeal care au mai multă considerație și judecă mai rațional, să se oprească în calea fatală pe care înaintează și la sfârșitul căreia îi pândește pe români primejdia catastrofală, și să urmeze acea direcție corectă pe care o urmează germanii din Ungaria care de bună seamă țin la marele popor german, care de bună seamă sunt mândri de ființa lor germană întocmai ca și românii de ființa lor românească, dar care știu că Germania așteaptă de la ei să dea sprijin guvernului maghiar. Așa dar noi, domnii mei trebuie să înaintăm pe calea noastră, așa să meargă guvernul, așa societatea. Despre aceea, spun încă odată, **puteți fi convinși că guvernul cu acei care țin la programul lor politic naționalist, nu va încheia nici un compromis politic.** (Aprobări zgomotoase și aplauze prelungite.) Condiția fundamentală a înțelegerii politice e: să facem totul ceea ce în cadrele statului unitar național maghiar, se poate face în favorul dorințelor lor vrednice de apreciat. După mine aceasta e politica corectă. Aceasta cu o consecvență nealterabilă vreau să o continui, fără considerația că va avea oare rezultat imediat, ori nu, pentru că totuși va avea un rezultat. Dacă noi năzuim de exemplu pe terenul catehizării și în alte chestiuni similare să luăm în considerație dorințele și postulatele respectabile ale românilor și dacă facem tot posibilul să îndreptăm administrația, ca exponenții statului maghiar să fie adevărați părinți sfătuitoari, conducători, îngrijitori ai poporului încredințat lor, dacă noi de fapt năzuim să remediem tot răul, toate neajunsurile: aceasta își va aduce roadele și din zi în zi se vor înmulți românii care vor recunoaște, că merg pe cărări greșite când se avântă în labirintul agitației naționaliste și în care într-un moment dat va naște tăria morală să se declare pe față și să urmeze o politică românească patriotică și cu adevărat corectă”¹³.

La adunarea de la Ileanda au rostit cuvântări apropiate de sufletul poporului mai mulți fruntași ai partidului, parlamentari: cu îndemnuri pentru purtare de grija copilașilor și vetrelor, ca cel puțin cei ce vor veni pe urma noastră, să se bucure de-o soartă mai bună, decât aceea de care a avut parte neamul românesc de pe coastele munților ce împrejmuiesc Ardealul. Răul se trăgea de sus de la cei ce cârmuiau țara. Cârmuitorii unguri provocau și trimiteau răul, ca ardelenii să plece capetele de durere și de amar. Lor nu le ”tihneste, să ne vadă fericiți și mulțumiți. Cât de târziu, însă tot vom învinge, căci noi luptăm sub steagul lui Dumnezeu!

Steagul nostru este praporul, și cel mai mare general din fruntea oștirii noastre este însuși bunul Dumnezeu. Nu vă pierdeți nădejdea, căci cel ce ne duce la luptă are să reverse și mult noroc peste capetele poporului român. Urechea voastră și sufletele voastre sunt primitoare. Ascultați de sfaturile ce vă dau cărturarii voștri. *Noi trebuie să fim uniți în simțiri, așa cum razele de soare cuprind bolta cerului întreagă. În jurul marelui vostru căpitan, a dlui Dr. Mihalț să vă strângeți cu toții, ca din cinstea lui să se adauge la cinstea fiecăruia. Așa cum ați venit astăzi la acest loc, așa să vă înșirați totdeauna în jurul conducătorului vostru”* a spus la întrunire deputatul Gavril Tripon. ”Nu suntem în stare, noi nădrăgarii, să vă spunem cât ținem la voi și cât de drag ni-e să vedem pădurea asta de om în jurul nostru! Iubiți-vă și voi unii pe alții, căci până este iubire de frate către frate, putem aștepta milă și îndurare pe acest pământ”¹⁴. Între timp din mulțime urcă pe tribună țăranul Vasle Hossu din Mesteacăn, un om zdravăn,

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem, Au mai vorbit la adunare și la recepție: Gavril Tripon, Dr. Ioan Cherecheș, Dr. Clement Barbul, părintele Aurel Bilțui, Nicolae Lazar din Purcărești, care vorbise la masă timp vreo 10 minute, începând cu un citat din O. Goga, George Gradoviciu,

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

cu fața rumenă, și cu toată sfiala bunei cuviințe, dar încolo cu toată siguranța de orator, spune întors către mulțime: „Lăsați-mă să mulțumesc în numele vostru”, apoi întors către Dr. T. Mihali: „Ilustre domnule deputat! Vă aducem toată dragostea și toate mulțumitele noastre față de interesele țării, ce ați luat pe umeri... Să ă țineți neclintit steagul luptelor, împreună cu ceilalți iluștri domni. Cetiți din inimile noastre alipire, și vă asigurăm că și de aci înainte vom împlini glasul și chemarea Dvoastră, ori când vă veți îndrepta către noi. În rugăciunile noastre de seară și de dimineață vom cere ajutorul Domnului pentru lupta ce purtați. Să fiți buni patrioți ai poporului românesc, ai țării întregi și ai monarhiei”. Ascultătorii aplaudă, Teodor Mihali, adânc emoționat, îmbrățișează pe iscusitul vorbitor (unul din cei trântiți la examenul electoral!!!) acolo în fața mulțimii.

După receptarea efectului adunărilor populare, dintre care cele de la Alba Iulia, Ileanda Mare, Târgu Mureș, Beiuș, ș.a. au fost imediat atacate de presa ungurească defăimătoare. Astfel că voci din presă citează apariția în „*Pesti Hírlap*” următoarele idei: „Față de acțiunea de apărare a Maghiarilor din Ardeal, Românii se pregătesc cu putere îndoită pentru desfășurare. Agitația naționalistă mai nouă a pornit în vederea mișcării electorale apropiate, dar are scopuri cu mult mai îndepărtate: vreau să-i dovedească României că năzuințele lor au răsunat în Carpați printre conaționalii ei din Ungaria.

Adunările populare din Alba-Iulia și Ileanda-Mare vor fi urmate de în curând de adunarea de la Deva și altele ce se vor ținea în centrele circumscripțiilor românești. Aceste adunări pregătesc întrunirea mare de protestare ce o vor ținea în Sibiu. Vor fi acolo de față reprezentanți din toate colțurile locuite de români, va defila poporul în grupuri mari, pentru că și-au anunțat participarea la adunare mai mulți politicieni conducători ai Ligii Culturale, cărora agitatorii români de la noi vreau să le arate că poporul e cu ei. Adunarea poporală de la Sibiu se va ținea la sfârșitul lui Iunie, ori la începutul lui Iulie. Rezoluția adunării românești din Ileanda-Mare acum a ajuns în publicitate. Hotărârile comitetului național român bineînțeles nu cutează să agite pe față împotriva integrității țării, dar și fără aceasta sunt foarte grave din punctul de vedere al ideii de stat. Iar apelul către „întreaga monarhie” de fapt se adresează Vienei, prin urmare ar fi amenințare. Al doilea punct geme de credință loială față de tron; al treilea e ca și un ultimatum”¹⁵

Ziarul „*Világ*” reproducea și comenta discursul caracteristic lui Valeriu Branisce, cel mai moderat și chibzuit dintre membrii comitetului, și care a vorbit „vehement împotriva guvernului, dar și rezoluția însăși aruncă lumina deplină asupra năzuințelor sterpe ale contelui Tisza... Declarația de sub punctul 2 al rezoluțiunii simple trebuie luată la cunoștință. Românii din Ungaria în cultură, economie, tradiția istorică, viața socială se deosebesc foarte mult de conaționalii lor din România, încât nu pot fi acuzați de iredentism. Masele românești niciodată n-au făcut politică iredentistă, numai acum i-a venit în minte contelui Tisza să-i acuze pe Români că ar avea astfel de tendințe. E de mare însemnătate și, de sigur, va provoca multe discuții punctul 5 din rezoluție. Acesta dezvoltă părerea contelui Tisza, anume că oricare român din Ungaria poate să se intereseze de România și enunță că românii din Ungaria au unitate sufletească cu românii de pretutindenea și nu vor suferi ca această coeziune morală să le-o nimicească cineva”.

„Pester Lloyd” remarca că la adunarea de la Ileanda Mare oratorii au făcut o critică aspră guvernului și politicii de naționalitate a statului ungar, dar orientările lor critice au fost făcute în conformitate cu prevederile legilor. Oratorii au deci să mulțumească moderării lor proprii și corectitudinii lor cetățenești că n-au fost molestați din partea autorităților. Rezoluțiunea primită nu prezintă încă baza, pe care ar putea fi reluate tratativele de împăcare în speranța unui succes cu conducătorii națiunii române; tonul acestei manifestări diferă în chip favorabil de dispoziția, care de pildă a stăpânit după întreruperea schimbului de vederi cu primul ministru. *Faptul că poporul român își manifestează din nou credința și alipirea lui la comitetul național și conducătorii lui, nu-l va surprinde pe nici un cunoscător al stărilor.* Dacă în rezoluție se subliniază loialitatea și dinasticismul românilor din Ungaria și se respinge învinuirea cu iredentism, este aceasta o constatare, de care se poate numai bucura sincer fiecare cetățean. De la început însă trebuie respinsă pretențiunea ca „poporului român să i se

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

recunoască individualitatea politică”. Poporul român își poate desăvârși în statul ungar individualitatea sa etnică și culturală. Recunoașterea individualității politice ar fi însă ce a dintâi despicătură în integritatea inviolabilă a statului, ar fi primul pas în direcția tendințelor federaliste. Repetăm, rezoluțiunea de la Ileanda Mare nu formează nici pe departe o bază de înțelegere, dar, ea pare a fi ca „o revelație a unei obiectivități și vederi mai mature, precum și a unei tendințe spre moderare”¹⁶. „Az Ujság” (ziar guvernamental) apreciază într-un rezumat scurt rezoluția, fără comentarii. „Budapesti Hírlap” (al guvernului) turba, de mânie, și declara că **„până-i lumea nu se va putea înfăptui pacea cu noi...”**¹⁷

Trimisul ziarului *Românul* la Târgul Mureș, în 7 Iunie 1914,¹⁸ relatează impresiile adunate și gândurile puse pe hârtie despre ceea ce a văzut la această „mare adunare fără să vrea, se îmbulzește lângă icoana recentă a acestei întruniri ungurești, o icoană, ce mi s-a întipărit acum sunt câteva zile: adunarea noastră din Alba-Iulia”. Și omul ce scria, că nu poate amuți glasurile sufletului său fără să dea greș în scris - și eu mă dau învins îndemnului de a pune pe o clipă alături chipurile acestor două întruniri politice. Și poate din asemănarea icoanelor se va cunoaște mai limpede sufletul, rostul fiecăreia din cele două adunări (de la Alba Iulia și Ileanda Mare). Ziua adunării noastre începuse ploioasă. Furtuna din pre-seara trecută nu s-a mulțumit cu un puhoi de apă, ci până târziu în zi cernu ploaie fină, țiuitoare. Nu vor veni oamenii!, se gândeau organizatorii Nu vor putea pleca pe vreme de asta la drum! Și până în Bălgrad trebuiau să facă unii zeci de kilometri, pe drumuri de munte spălate de ape!! Dar oamenii noștri pleaseră, unii de cu noapte, pe viscol, pleaseră la Bălgrad la „adunarea românească”. Și pe când pe la amiază, soarele răzbi norii, din patru părți a Albei-Iuliei se porni a intra în oraș mulțimea de oameni, grupe-grupe cu preoții în frunte, în șir de patru, asemenea unor reînviată legiuni romane, având fiecare grup „purtător de insignii”: o tablă cuprinsă în cunună de flori, cu însemnarea satului de unde e ceata. Așa vin, în pas de marș, cei de pe Mureș și Târnave cu sumanele întunecoase, muntene cu haine de lână albe... Și ți se pare, că aceste 10.000 de oameni au fost porniți din satele lor de o agitație înțepită, de o pregătire a adunării, făcută cu luni înainte; și ți se pare, că aceste mii de țărani au fost instruiți cum să vie, cum să păsească, cum să privească, cum să se ție, ca să deie aspectul acela neîntrecut de ordine, de mândrie înțeleaptă, de bărbăție. Un străin ar crede că spunem povești, când îl asigurăm, că toată astă mulțime imensă a fost pornită de o știre trecută cu câteva zile înainte ca fulgerul prin munți și pe Mureș: „La Bălgrad (Alba Iulia-n.n.) e adunare românească. Conducătorii noștri ne vor spune cum stau lucrurile în țară, ce au lucrat și ce trebuie să facem”. Iar satele în rază de zeci de kilometri s-au mișcat, au ales oameni, care să meargă, să vadă, să aducă solia,- bună ori rea,- și acasă sutelor de mii. Așa a plecat, cu mălaiul merinde în straiță, fiecare din cele zece mii, mânat de nedreptatea și greul ce-l apasă, de dragostea de neam, de conștiința sa națională și de încrederea fără hotar, ce o au pentru conducătorii adevărați ai acestui neam. Iar când au apărut într-un grup, Mihali, Pop, Maniu, Vaida, Vlad și ceilalți șefi a vieții noastre politice, mulțimea de oameni, ce nu isprăvea aclamările, se frământa, se muncea, oamenii se ridicau pe rând pe umeri, să vadă din nou figurile domnilor de român, cari s-au pus în fruntea oastei, ce-și caută dreptate. Fiecare avea o observare plină de dragoste, fiecare avea un cuvânt de la inimă din care izbucnea adorarea, supunerea oarbă ce o au față de șefii lor. Iacă așa era Maniu și acum zece ani; parcă îl ferește și vremea. Uite la ochii lui, blânzi și buni, tot cei vechi. Să vezi când o vorbi... Să vezi, când ne-o spune iară năcazurile ce ne apasă. Doar le știe mai bine decât noi. Și cum ne-am scăpa de ele... Uite Vaida, săracu, îl trântiră la Ighiu cu hămășag. Da tot o răzbit în casa țării. Asta cunoaște rănile din țara asta. Cel mic e Vlad. Mic da iute ca piperul. Să ni-l trăiască Dumnezeu. Iată-l pe Mihali. Colo e Ștefan Pop de la Arad... tot de ai noștri... Iar când au început să vorbească, Mihali, Vaida cu minunatele sale întorsături, caritaminează deodată chestia cea mai grea, Vlad cu pornirea dsale - simțeai, vedeai cu ochii, parcă, steaua de sentimente ce leagă întreagă mulțimea. Simțeai căldura sufletelor, bătăile egale ale inimilor. Nu mai erau conducătorii veniți din patru unghiuri ale Ardealului, nu mai erau zece mii de suflete, zece mii de oameni, veniți de la Ampoi de la Ocna Sibiului, pe Mureș și de pe Târnave. Din miile de dureri s-a încheșat o durere, din mii de doruri s-a făcut un dor, din miile de suflete, la suflet. Un suflet, care își constată rănile și cauți înțelepțește leacul. Dizolvarea volnică a fost în urmă supremul argument,

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Ibidem

¹⁸ Adunarea mare din Murășvașarhely. - Az Erdélyi Szövetség nagygyűlése

„Tricolorul la români – însemn de identitate”

ca și care mai potrivit nu ar fi putut ce la nici un caz oratorii, care urmau să iubească. Adunarea a fost tăiată de nefericiții slujbași Roșea, în vremea celei mai frumoase înălțări sufletești. Oamenii o clipă au stat uluiți, apoi au pornit a clocoti sufletele batjocorite, și numai conducătorii adunării au fost în stare a porni oamenii să plece în liniște.

Numai o vorbă să ne spuie Maniu, apoi plecăm! O vorbă de mângâiere. Maniu o clipă apare pe podium, fără să spună un cuvânt. Face un semn cu mâna, ca de rămas bun. Știți mă ce ne-a spus? Maniu a zis să ne aducern aminte de ce-am văzut, de ce-am auzit. Cât trăim ne aducem aminte! Și miile de țărani au luat iară drumul muntelui și a Mureșului, ducând la cei de acasă solie bună: că dreptatea e pe drum, în gând cu puternic argument al stărilor și dreptății de la noi, dat de păzitorii acestui stat nefericit. Așa adunarea „valahilor sălbateci”. Și acum „pornirea națională” din Marosvásárhely.

11

Cu săptămâni înainte s-a început o întinsă agitație pentru „marea adunare a asocierii ardelene”. Ziarele independiste din Ardeal, în număr mare, au încondeiat primejdia Ardealului și necesitatea manifestării grandioase în interesul mântuirii acestui turn de apărare a întregii țări ungurești. „Am ajuns la ceasul din urmă. Dacă nu ne grăbim să mântuim Ardealul, l-am pierdut, și cu el am pierdut tot”. „Azi nu mai are România nevoie de aieronele lui Vlaicu ca să năvălească în Ardealul neîntărit. Românii se pregătesc de luptă. Mihai Viteazul arată către Ardeal. Să ne organizăm, să-și ia Matia al nostru din Cluj sabia spre țara valahilor” „Cetățeni, arborati pe case steaguri naționale, De azi începe mântuirea Ardealului!” Dar cetățenii, parcă nu sunt prea conștienți de „primejdia valahă” mai de însemnătatea zilei: străzile principale ale orașului abia au putut cumani în tot 6 zile, șase steaguri. Iar foaia de aici a partidului muncii salută ziua mare și oaspeții distinși cam așa: „*De la Erdélyi Szövetség, din adunarea lor, pătrunde în lume o asemenea duhoare, de omul care-o simt nici nu o poate tolera, ci trebuie să o înjure pe departe*” Mântuirea Ardealului e «deviză care aduce grase procente agenților ei”.

Pornită sub asemenea auspicii puțin favorabile, „marea adunare” s-a ținut la orele 2 în fața teatrului național din localitate. Presa nu a fost reprezentată decât de două foi de opoziție din localitate. Lumea din oraș nu se interesează. Ceia mulți nici idee n-au ce adunare se ținea. Se zvonea, că ar fi un congres al oțelirii din Ardeal. Pe scenă au luat loc între alții: Ugrón Gátat, organizatorul și prezidentul adunării, Pronay prezidentul asocierii gr. Bethlen István, Vettan Endre și br. Bethlen Bálint, gr. Teleki Andor, Poldalaghy László, Apáthy István, Dési Zoltán și Biró Balázs¹⁹.

Clujul a avut senzație mare când a primit în sânul său cu mare alai pe contele Tisza și ministrul de interne Sándor János, împreună cu o ceată întregă de „mameluci guvernamentali”, pe 7 iunie 1914, veniți cu toții să asiste la o constituire a „clubului muncii” din Cluj. Un corespondent ocazional consemna despre acea vizită următoarele: „Dimineața deja pe la ora 7 pe strada care duce la gară mișuna o mulțime neobișnuită. Ici-colea, câte un polițai în uniformă, dar cu atât mai multe mutre cunoscute de polițai în haine civile puteai observa printre public, care nebănuiți de nimeni spionau, ca nu cumva să se întâmple vre-un „atentat”. La gară pe peron puteai intra numai cu bilet de la club, tot așa și la adunarea clubului. Nu știm ce s-a întâmplat deci, dar nici nu suntem curioși. Într-un colț de stradă un grup de studenți români discută aprinși, și unul dintre ei face gesturi teribile și explică. Desigur trebile țării.

La unul observ și index, va să zică, ori înainte ori după examen. Mă apropii de ei și aflu, că e vorba de scorniturile foilor jidano-maghiare din localitate, care lățiseră vestea, că dintr-o mulțime de sate vor veni „valahii” sub conducerea popilor și învățătorilor români, ca cu această ocaziune să-și depună omagiile înaintea mărinimosului împăciuitor Tisza. „Scandal! Una ca asta nu se poate! Ar fi un blam prea mare” - strigă unul dintre ei, cu glas aprins. Cu orice preț trebuie să împiedecăm - întrerupe altul. „Ar însemna că solidaritatea de care în ultimul timp, cu drept cuvânt putem fi mândri nu există. De la Vlădică până la opincă”. Și glasurile se aprind tot mai tare: „Între conducătorii noștri, între preoți, învățători și țărani, e astăzi atât de perfectă armonia, ca niciodată!” E adevărat - așa e. Solidaritatea este și există. Un suflet de Român n-am zărit, care să fi venit cu scopul. Nici preot, nici învățător. Aici-colea câte un țaran nevinovat din Mănăstur sau Fenes, stătea și se uita lung și întrebător, neștiind ce va să zică mulțimea mare de domni. „*Mégis, mégis, mari domni au putut veni... oare nouă, când ne-or da drept*”, grăi cu un greu oftat unul, către vecinu-său. Sărmane, țaran român, tu știi, că trebuie să capeți dreptate. Tu Feneșan și

¹⁹ Ibidem

Clujul, Tisza și Românii. De la corespondentul ocazional din Cluj, 7. VI. 1914.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

Mănăşturian care cu mândrie şi fără frică umbli cu panglică tricoloră românească pe străzile Clujului, tu doreşti din inima ta adevărul şi dreptatea. Răbdă numai şi aşteaptă,... că va veni.

La Cluj Tisza a primit deputățiile venite din toate comitatele Ardealului. Printre ele o grupă de 50-60 Sași, țărani de la Teaca și Reghin și vreo 100 de țărani și țărance, unguri de la Huedin, - care i-au adus și un cadou lui Tisza. Numai români nu observ nicăieri, cu toate că în vorbirea-i de o oră întreagă aproape tot despre noi a vorbit. Și convingerea finală e că: pace cu Tisza, nici când n-om putea face. Cine-l aude pe Tisza vorbind îndată se convinge despre aceasta²⁰.

Întreagă presa vieneză relatase despre rezoluția de la Ileanda-Mare ca despre un eveniment de cea mai mare importanță. „*Neue Freie Presse*” într-un articol intitulat „*O manifestare patriotică românească*” scria despre adunarea poporală, aranjată de Partidul Național Român, la care deputatul Dr. Teodor Mihali și-a ținut darea de seamă, finalizată cu o rezoluție, în care se declara că poporul român ținea neclintit la programul Partidului Național Român și era decis să lupte în deplină solidaritate fără șovăială și pe mai departe”. „*Reichspost*” după o scurtă introducere despre adunarea de la Ileanda-Mare, pe care o numea ca o importantă manifestare, publica sub titlul „*O importantă rezoluțiune a Românilor din Ungaria*”, o traducere foarte liberă a acesteia în limba germană, care în esență reda conținutul exprimat dar pe un ton aspru și înfierător, ceea ce diferea și schimba sensul. Nu putea trece neobservat faptul că traducătorul ziarului „*Reichspost*” atribuia rezoluției românilor pasagii, care de fapt documentul nu le conține. Așa de pildă: „Poporul român știe că iredentismul i-ar aduce însuși lui cele mai mari pagube”²¹ - nu exista în documentul original. Dar, de și propaganda era bună la atingerea scopului propus.

„*Schlesische Zeitung*” din Breslau scria într-un articol intitulat *Politica de naționalitate ungară* următoarele, privind rezultatul politicii de naționalitate a contelui Tisza, care cu mult patos a declarat în cameră că el va acorda concesii pentru naționalități tuturor națiunilor din Ungaria cu totul independent de rezultatul tratatelor lui cu Partidul Național Român. Dar care erau în fapt dispozițiile contrare? După un termen lung a venit ministrul cultelor și instrucțiunii, Jankovics cu o ordonanță, prin care permitea ca într-un număr de școli, pe care le înșira demonstrativ, să se facă catehizarea în limba școlarilor. Executarea acestei concesii la aparență era pusă cu totul la discreția preoțimii și a învățătorilor, iar cei care cunoșteau starea acestor două categorii de slujbași din Ungaria, acela știa deja că aceștia nu vor cuteza, să pună în aplicare ordonanța lui Jankovics, astfel că rezultatul pentru copii Germani va fi nul. Astfel traducea în faptă contele Tisza discursurile lui destinate străinătății!

Aceasta procedură a avut drept urmare lupta naționalităților împotriva legii școlare revărsată într-un șir de lupte singuraticale ale părinților împotriva învățătorilor și a preoților și acesta în toate comunele, dacă nu vor întâmpina o obstrucția din partea preoțimii. Considerând primatul regatului Ungariei, Csernoch, aplica cu asprime pedepse severe pentru orice abatere a preoțimii. Numai puțini preoți au îndrăznit să împlinescă dorința credincioșilor lor. Așa că prin reforma aparentă se pune capăt discuției chestiei de naționalitate atât de neplăcută maghiarimii. Cu reforme aparente se caută să se tragă de timp, iar dacă stările în Balcani se potoleau cât de puțin, s-ar fi auzit vechiul argument maghiar, că discuțiile și promisiunile au fost numai eco-ul unor tratative „cu totul neobligatorii”. Aceasta tactică a guvernului ungar provocau dificultățile monarhiei în Balcani. Unul dintre cei mai moderați oratori ai delegației austriece Dr. Baernreither, a declarat recunoscând deplin caracterul constituțional al Ungariei, că drumul Austriei la București duce în primul rând prin Budapesta. Toate străduințele imperiului german și a diplomației lui de a readuce România la raporturile dinainte, cu tripla alianță, trebuiau să privească astfel ordonanța nu ca o batjocură. Dar nici față de germanii care, chiar răsfirați fiind în trei grupuri, erau circa 3 milioane de suflete, nu se observa altă schimbare, majoritatea naționalităților erau lipsite de drepturi și chiar și sașii din Ardeal, cari afirmativ se bucură de atâtea privilegii, sunt siliți să jertfească din cele 30 de ore de instrucție pe săptămână aveau jumătate destinate pentru învățarea limbii maghiare. Continuarea politicii de maghiarizare se observa în chipul cel mai neplăcut nu numai pentru Ungaria, ci pentru întreagă monarhia austro-ungară”²².

²⁰ *Românul*, An IV, 11 iunie 1914, nr. 115, p.6-7. Discurs publicat în cap. Documentar

²¹ Idem, Nr. 116, p. 8

²² Idem, Marți 13/26 Mai 1914, nr. 104, p.5. *Politica de naționalitate a contelui Tisza*.

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

13

Ziarul „Nagyvárad” din Oradea-Mare scria revoltat știrea că părintele protopop gr. or. Andrei Horváth din Oradea-Mare cu prilejul examenelor la școala din Peterd (comitatul Bihor) ar fi muștrat aspru pe învățătorul Alexandru Sala pentru că acesta, unui copil care nu înțelegea o întrebare în românește! îi pusese aceeași întrebare și în ungurește. Totodată părintele protopop Andrei Horváth a declarat că nu suferă ca într-o școală românească copiii să vorbească ungurește. Același ziar a publicat și o scrisoare iscălită de țărani George Finat, Alexandru Martin, Iosif Vașadi, Dimitrie David și George David în care aceștia denunță pe părintele protopop moșierului lor Elek Gusztáv rugându-l să le câștige „satisfacție”(!). Numitul moșier a luat un proces verbal cu cei ce au denunțat și apoi l-a trimis împreună cu „plângerea” inspectorului regesc-școlar Ludovic Vasady din Oradea-Mare, cerând o anchetă severă și satisfacție cuvenită pentru marea vătămare adusă limbii maghiare. Cei, care-l cunoșteau pe părintele protopop Andrei Horváth nu puteau decât ”să-l felicităm pentru atitudinea demnă și românească de care și de astădată a dat dovadă întru apărarea dreptului limbii românești în școală. Suntem însă pe deplin convinși că faptul denunțat de cei cinci iscăliți nu s-a întâmplat tocmai așa după cum vrea cineva, pe care-l bănuim mult, să-l prezinte”²³.

După anii pustiitorului război, cuprinși de euforia momentului, mulți dintre participanții la acele evenimente înălțătoare din 1918 sperau și credeau că ce-a fost mai greu a trecut și că orice alte aranjamente diplomatice, de culise, care ar fi eludat voința nestrămutată și liber exprimată a majorității românești la Alba Iulia, au devenit caduce. Se înșelau, evident. Nu era suficientă doar simpla proclamare a Marii Uniri, ea trebuia și garantată politic, militar și diplomatic, prin eforturile conjugate ale organismelor politice locale și centrale ale românilor transilvăneni (consiliile și gărzile naționale române, Consiliul Dirigent), desemnate prin voința populară, în cursul lunilor noiembrie și decembrie 1918, în strânsă colaborare cu armata română venită de peste Carpați să preia, să apere și să împingă spre vest linia demarcațională provizorie cu Ungaria. Cu alte cuvinte, obținerea/preluarea puterii statale (imperiumului – n.n.) necesita încă multe și grele eforturi, inclusiv noi jertfe de sânge. Or, în această acțiune, singura forță capabilă să asigure, efectiv, preluarea și menținerea administrației românești în Transilvania era armata Vechiului Regat din teritoriul neocupat al Moldovei, remobilizată în grabă, prin decretul regal din 28 octombrie/10 noiembrie 1918, și trimisă, după numai 6 zile, în condiții grele de iarnă, peste Carpați, la frații din Transilvania²⁴.

În acest context, generalul Prezan, conștient de complexitatea situației și de uriașele responsabilități care-i reveneau în calitate sa de șef al Statului Major General al Armatei Române (M.C.G.), pentru a liniști starea de spirit din Transilvania (foarte agitată și greu de stăpânit din cauza evenimentelor acelui moment istoric de răscruce, care se petreceau într-un ritm fără precedent și aproape de neînțeles și acceptat pentru cei care-și pierdeau pozițiile privilegiate de care beneficiaseră până atunci, în contrapondere cu euforia românilor – situați, după atâtea jertfe, în tabăra învingătorilor), în prima proclamație a M.C.G. către locuitorii acestei provincii formula, clar și percutant, motivele și obiectivele pentru care, din Înalt ordin al Regelui Ferdinand I, în urma chemării Comitetului Național Român, „armata noastră a trecut Carpații: ROMÂNII! Pășind cu dragoste frățască pe pământul Transilvaniei, oștirea română vine în numele unor sfinte drepturi naționale și omeneste pentru a garanta libertatea deplină a tuturor. Însuflețiți de aceste gânduri, asigurăm pe toți locuitorii pământului românesc până la Tisa și Dunăre, fără deosebire de neam și de lege, că vom păzi cu credință viața și avutul tuturor. Îndemnăm, deci, întreaga populație ca, sub pavăza Oastei Române, să-și continue ocupațiile obișnuite, astfel ca viața normală în sate și orașe să nu sufere nici o tulburare. Fiecărui locuitor i se va respecta libera exercitare a drepturilor sale cetățenești, dar, în același timp, se pune în vedere tuturor că

²³ Idem, 23 iunie 1914, nr. 125, p.4. Un protopop pomân apărând dreptul limbii românești în școală.

²⁴ Cornel Grad – *Contribuția armatei române la preluarea puterii politico-administrative în Transilvania. Primele măsuri (noiembrie 1918 - aprilie 1919)*, în *Revista de Administrație Publică și Politici Sociale*, An II, Nr. 4(5)/Decembrie 2010

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

orice încercare de a provoca dezordine, de a săvârși acte de violență sau de nesupunere se va pedepsi cu toată severitatea”²⁵.

Această Marea Adunare de la Alba Iulia – hotărâtă pentru data de 1 Decembrie 1918 – a avut ca participanți, pe lângă delegații oficiali, numeroși români dornici să confirme intențiile de **unire** cu România. Înfruntând frigul iernii și mai ales epidemia de gripă spaniolă care a secerat mai multe vieți decât o făcuse întreg războiul, comunități întregi au luat calea spre Alba Iulia²⁶. Programul celor 100.000 de români veniți la Alba Iulia în 1 Decembrie avea un singur punct: UNIREA. În fruntea lor se aflau dascălii, preoții și o parte a acelor care aleseseră de bună voie să facă parte din gărzile naționale. Statul Major al Gărzilor Naționale a elaborat un plan de apărare al orașului, responsabil fiind comandantul Legiunii de la Alba Iulia, Florian Medrea. Acest plan prevedea protecția Sălii Unirii, acolo unde urmau să se adune cei 1.228 de delegați ai națiunii române, dar și a împrejurimilor orașului. Ordinea exemplară în ziua de 1 Decembrie a fost menținută, în principal, de cei 3.000 de gardiști din județul Alba, concentrați la Alba Iulia. Paza „Porții Carol” (Poarta a III-a) a Cetății a revenit celor 250 de gardiști și 2 ofițeri de la Abrud, ajunși la Alba Iulia în data de 30 noiembrie 1918. Gardiștilor din Alba li s-au alăturat și detașamente ale unităților militare din județele vecine: un batalion din Legiunea Cluj, unul din Legiunea locală a avut 12 companii de asistență. de la Sibiu și o jumătate de batalion al Legiunii de Hunedoara, plus alte unități mai mici. În total, legiunea

14

Garda Națională și popor la adunarea națională - Alba-Iulia, 1 decembrie 1918

²⁵ Neculai Moghior,

²⁶ Vezi pentru temă: Viorel Faur, *Centenarul unirii. Contribuția bihorenilor la actul istoric de la 1 decembrie 1918*, Editura Primus, 2018; Maria Vaida, *Bihoreni la Marea Unire*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018; Constantin Moșincat, *1918-drumul datoriei. Bihoreni la Alba Iulia*, Editura Treira, Oradea, 2018

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

Potrivit documentelor vremii, în ceea ce privește armamentul, au existat numeroase puști, peste 30 de mitraliere, patru tunuri și mai multe camioane blindate. Pe lângă rolul principal de a apăra orașul și adunarea de eventuale atacuri din afară, acestor trupe le-a revenit și misiunea de a asigura ordinea internă a adunării și fluența participanților. S-au făcut apeluri repetate către populație și în special către participanții la eveniment pentru a se respecta normele de disciplină, cu referire la deplasarea grupată, la însoțirea delegațiilor până la câmpul de instrucție (Platoul Romanilor), destinat pentru așezarea celor peste 100.000 de participanți.

15

Organizarea deplasărilor grupurilor a căzut în sarcina ”ofițerilor aranjatori”. ”Publicul are să vină la adunare grupat după comune. Nu este iertat sătenilor să umble singuratici, ci înșiruiți în rânduri de câte patru sub conducerea frunțașilor din comuna proprie. (...) Comunele în decursul adunării nu este iertat să se amestece. (...) În sala adunării naționale constituante nu pot să intre de cât persoanele cari au mandat (legitimație) spre aceasta. Alte persoane numai cu permisiune în scris de la Consiliul Național Român”, sta scris în îndrumarul privind ținuta publicului la ”marea adunare constituantă”, conceput de comitetul aranjator sub comanda legiunii române, la data de ”29 noiembrie 1918”. La sfârșitul adunării, fiecare comună trebuia să rămână pe loc până când primea avizul de la ofițerii aranjatori. Același document citat mai sus prevedea: „Plecarea către casă trebuie să se facă în chipul următor: a) Reîntoarcerea prin cetate este permisă numai membrilor constituantei, apoi acelor persoane, cari sunt încvartirate în oraș și comunelor cari, spre casă, au să treacă peste podul de la Drâmbar. b) Comunele cercurilor Abrud, Aiud, Blaj, Ighiu, Teiuș, ocolesc cetatea și se reîntorc pe drumul de țară către Zlatna sau Teiuș. c) Comunele din cercurile Vinț, Sebeș, Miercurea și Orăștie, ocolesc cetatea și trec de-a dreptul podul Murășului la Partoș”. Se atrăgea de asemenea atenția că, pe parcursul zilei de 1 decembrie, **este interzis consumul de alcool**, precum și faptul că ”cea mai mică neobservare a îndrumărilor de mai sus, vor putea provoca învâlmășeală și nenorociri”.

Momentul acela sublim de ~ 1 decembrie 1918 ~ era mereu evocat de către cei care au pus, într-o formă sau alta, umărul la desăvârșirea unirii. Strădaniile unora sau ale altora de a-și asuma, politic vorbind, mai ales în campanii electorale, merite au fost estompate cu trecerea timpului. Unirea ca și războiul care a premers era în fapt un mod de a gândi și de a acționa la nivel de mintal colectiv. Valul popular care a însoțit acțiunea inițiată de frunțașii ardeleni, în 12 octombrie 1918 în casa dr. Aurel Lazăr, reprezenta un adevărat examen de maturitate politică, un sfârșit al suferințelor ardelenilor din imperiul dualist.

Pregătirile pentru întâia mare sărbătoare de la **1 decembrie 1918** i-a revenit Consiliului Național local Alba Iulia, prezidat de Ion Teculescu, Vasile Urzică, Ion Pop, avocat Dr. Vasile Fodor, Virgil Vlad, ing. Aurel Stoica, Dr. Zaharie Muntean și alți cu „sforțări uriașe”. Lor li s-au adăugat Legiunea militară a căpitanilor: Florian Medrea, Niță Negruțiu și locotenent Ovidiu Gritta, cu bravii lor camarazi. Căpitan Bogdan, de la Arad a ajutat la organizarea locului fixat la „Casina militară”, iar pentru popor pe Câmpul lui Horea, de lângă cetate unde s-au ridicat tribune. Primirea oaspeților s-a făcut încă de joi, „la fiecare tren, de unde cu trăsurile puse la dispoziție de orpșeni, pornindu-se în mare pelerinaj cum nu vor mai fi văzut niciodată bătrânel ziduri ale cetății”²⁷, consemna în ziarul Alba Iulia, legionarul Sandu.

Au început apoi a primi oaspeții, la gară locotenent Gritta, într-o ținută demnă și mândră”, locotenent Căluțiu, stegar I. Teculescu, gătiți cu „eșarfe naționale de mătase” întâmpinau pe sătenii din Ienopolea și Boroșineu, gătiți în „haine albe”, pe teologii din Arad, și președintele Ștefan Ciceo Pop, episcopii Ignatie Pop și dr. Miron Cristea, Dr. Vasile Goldiș, dr. Aurel Lazăr, Dr. Vasile Dămian. Discursul

²⁷ Alba Iulia, nr. ocazional 18 noiembrie/1 decembrie 1918, p. 2

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

președintelui Pop a fost scurt și cuprinzător: „aici a fost Golgota, aici trebuie să vie mântuirea. Cu drag am venit la marea adunare națională, cea mai mare și frumoasă sărbătoare națională, pe care au avut-o românii de la descălecatul lui Traian încoace primire și doresc să ne apropiem de locul adunării cu smerenie și cu demnitate”²⁸.

Episcopii uniți de la Blaj: dr. Radu Demetrie, dr. Traian Frențiu, dr. Iuliu Hossu cu suitele lor au fost întâmpinați de părintele protopop Urzică și de mult popor. Sâmbătă au fost pe rând primite delegațiile venite cu trenuri de la Sibiu. Patruzeci de legionari conduși de căpitanul Vasile Barbu au fost primiți cu urale. Clujenii mulți și frumoși veniți de joia, cu Elie Dăianu, protopop, dr. Hațeganu, Dr. Amos Frâncu, colonel Hidu și alții.

Profesorul Alexandru Borza, își intitula articolul „O țară fericită”, în care descria Transilvania cuprinsă în Romania Mare. „Din temniță în exil...” au sosit la Alba Iulia, cetatea trecutului și viitorului, cei 16 care purtau osânda condamnării la moarte între care și pr. Medroiu, s-au întâlnit și îmbrățișat la Alba Iulia. S-a sfârșit cu temnița și exilul, mărturisirea Dr. E. Dăianu gândul său plin de bucurie. Din Bucovina a fost prezent o deputație condusă de Alecu Procopovici, de la Iași generalul Leonte însoțit de ziariști. Din Basarabia neobositul Pan Halipa și ziariști.

Pe fațada primăriei, preluată de comandamentul român, **fâlfâia stindardul românesc**, de când în fruntea obștii ca Șef al Primăriei și al poliției fusese numit Locotenent Ovidiu Gritta. Legionarii Blajului s-au alăturat de vineri, 30 noiembrie 1918, fiind comandați de căpitanul Ion Munteanu, cu mulți ofițeri.

Alba-Iulia, nr. 1, al organului proclamării unității naționale, din 10 decembrie 1918 avea să vestească pentru administrația română de pretutindeni, relatări despre cea mai impresionantă adunare națională la care au fost prezenți peste 100.000 participanți, ordinea desăvârșită păstrată, comunicatele oficiale, discursuri, ș. a. Alba Iulia a fost și a rămas cetatea eternă a unirii!, în care este ancorat, simbolic și existențial, trecutul neamului românesc.

După zece ani Octavian Goga schița bilanțul progresului vizibil al țăranilor, iobagii de ieri ai austro-ungurilor, în raport cu clasa politică conducătoare. Observa poetul Ardealului, cu o privire critică, că vechea formă a „pasivității politice” a fost continuată cu daune psihologice, într-o politică fără orizont, cu orientări culturale locale, înguste și neînțelese la nivelul de vârf. Unele acțiuni politice – cum a fost momentul încoronării, de pildă - au fost transformate în răfueli politice, sau aplicarea cu părtinire a reformei agrare, prin care grofii unguri în solitar cu boierii români, și-au păstrat privilegiile anterioare, deoarece au aplicat despăgubiri nemeritat de mari și au păstrat și moșii disperate în întinderea Ardealului (cazul contelui Banffy). Așa zisa concepție „regională” s-a confruntat cu lozincile apetisante de putere „regătene” în conflict deschis cu „minorităților încă neprietene: evrei și unguri”, în conflict deschis între concepția de guvernare și catehismul lui Bărnăușiu și credința cărturarilor ardeleni de pe vremuri, codificată în compoziția guvernamentală care stăpânea destinele românilor.

Orientarea spre stânga extremă – socialistă, cu ocrotirea ideologiei sioniste - a guvernărilor care s-au succedat era în contradicție cu tradiționala concepție anterioară, în care trăitorii în cuprinsul același patrii să aibă contribuții egale. Curentele internaționale au frânat dezvoltarea regională și de ansamblu a României Mari, deoarece clișee „de peste Nistru” și propaganda „întreținută de la Budapesta”, peste care s-au suprapus și cele religioase ale „concordatului” cu Vaticanul au încadrat cei 10 ani de la unire într-o etapă de „tristă renunțare” cu prevestiri nesigure și cu un viitor amenințător. Steagul tricolor care a

²⁸ Ibidem, p. 3

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

fâlfâit în marșul triumfal spre Budapesta era spălăcit în culorile galben și albastru, ca o profeție simbolică ce urma cu roșu aprins din răsărit! Concluzia lui Goga era una, din păcate, realistă la orizont „tocmai când clopotul învierii s-ar cădea să răsună chemând viii și morții la o mare sărbătoare”. Ardealul era chemat să gireze, cu numele lui, „emblema destrucției”²⁹.

Presa „democratică” a vremii, în reportaje și articole zilnice ataca și bagateliza ideile susținute de Partidul Poporului condus de Octavian Goga și Partidul Național condus de Nicolae Iorga, deși ei s-au aflat în tranșeele unirii alături de și cu semănătorii unirii. Unirea a fost semănată în conștiința națională pentru ca odată atins marele ideal un altul trebuia pornit. La masa idealului național s-au așezat cărturarii de pe ambii versanți ai Carpaților, iar Nicolae Iorga a coalizat mai multe forțe patriotice decât oricare partid, scriind adevărul, cu riscul de a deveni nepopular.

Reclama egalei îndreptățiri trebuia să găsească pe românii din Ardeal proprietari de pământuri 70%, cât reprezentau ei statistic. „Regele țăranilor”, Ferdinand I, cel încoronat la Alba Iulia, abia pe 15 octombrie 1922, promisese reforma agrară potrivit cu acest principiu. Dar cum s-a aplicat? Tabloul a rămas statistic aproximativ, funcție de moment și de loc. Din 14.933.841 iugăre cadastrale, mica proprietate reprezenta doar 8.855.743 iugăre cadastrale, adică mai puțin de 59%, în timp ce peste 49% era deținut de marii proprietari. Gospodăriile mici erau peste 99% sub un hectar, raportat la media din marea proprietate de 3.158 iugăre cadastrale. Rezultă că o astfel de repartitie a pământului nu era nici economică și nici social justificată. Proprietatea mică era prea fărâmițată iar cea mare prea latifundiară ceea ce a dus la o mare sărăcie pentru foarte mulți și la belșug nemeritat pentru puțini.

Din punct de vedere național, la 1 decembrie 1918, din cei 5.208.345 locuitori ai Ardealului, românii erau 3.316.314, adică 70%, raportați la 30% minoritarii, dar având cca 1 iugăr cad/român, în timp ce minoritarii aveau 6 iugăre cadastrale. Mica proprietate revenea 37% românilor și 63% minoritarilor, iar în cazul marii proprietăți românilor le revenea abia 3%, iar minoritarilor 97%. Așadar cota de împărțire era strâmbă rău.

Cu toate acestea nici după aplicarea reformei agrare unificată situația nu s-a echilibrat pe întreg deoarece, deși aveau drept la 70%, românii au primit puțin peste jumătate din cât li se cuvenea. Întinderea nedreptății s-a datorat depozitării, în timp de secole, de pământurile străbune, și iobăgirea românilor prin legile de impunere, cu largă susținere imperială. Reforma agrară s-a făcut prin exproprierea averilor mai mari de 500 iugăre cadastrale și formarea de loturi pentru nevoile de cultivare, în timp ce doar 10% din pădurile expropriate aveau ca destinație „pădurile comunale”. Legea de reformă agrară nu avea în vedere „principiul național” cu efecte reparatorii în Ardeal în favoarea românilor. În conformitate cu planul de reformă, după terminarea împroprietăririi, românii ar fi deținut din mica proprietate o întindere mai mică decât minoritarii, adică un raport total de 5,3 milioane la 5,6 milioane iugăre cadastrale în favoarea minoritarilor! Prin aplicarea „principiului național” procedura ar fi făcut ca mica proprietate să ajungă la 55%, ceea ce era totuși o rectificare față de trecut, urmând ca prin „evoluția națională” să se împlinească restul, până la 70%. Și cel mai grav lucru a rămas: robota. Cei care trudeau pe întinsele domenii grofești erau tot românii. Pentru munca iugărul primit prin reformă nu avea acces la mijloace. Așa se face, de pildă, ca „prima împroprietărire”, sau „primul plug” să fie folosite momente politice electorale, festive, și de mare reușită, (deși mult întârziate) răspândite ca mare succes de guvernare, în special când era vorba de politica de „colonizare”.

²⁹ Octavian Goga, *După zece ani*, în *Țara noastră*, nr. 49, 2 decembrie 1928, p. 1529-1532

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

18

După zece ani de la marea unire nici exproprierile și nici împrumutările nu s-au încheiat, nici la terenul cultivat și nici în cazul pădurilor. Din cei peste 490.528 îndreptățiți la reformă, din care 363.664 erau români, adică 74% și 72.201 unguri, adică 26%, rezultă și cum s-a adus sărăcia în casele românilor față de ceilalți. Cât privește marea proprietate, elementul românesc abia de a înregistrat ceva progres, deoarece proprietățile de 100 iugăre cadastrale nu erau cuprinse în lege pentru expropriere. Ori tocmai acelea cuprindeau fondul funciar semnificativ, pe care principiul „pământul e a celor care-l muncesc” nu le-a atins. Nepriceperea și dezinteresul guvernărilor a lipsit satele românești de proprietari români puternici, în raport cu marile proprietăți grofești, iar sporul adus la proprietățile mari, de numai 45.000 iugăre cadastrale, era nesemnificativ. La toate acestea mai adăugăm și faptul că exproprierile s-au făcut cu mult peste valoarea reală a terenurilor cultivabile și al valorii pădurilor, în favoarea expropriaților prin clasificarea acestora în categorii nemeritate. Toate au secătuit bugetele țării. Apoi mai trebuie socotită și lipsa uneltelor, plugurilor și altor utilaje mecanizate care au epuizat fizic forța de muncă a românilor, nesprijiniți de stat. Greșelile privind libera circulație, nerecunoscută de stat, a împiedicat achiziția de către români a terenurilor în Ardeal. Nimic din marile proprietăți expropriate nu s-a naționalizat. S-a desființat capitalul rural din Ardeal prin faptul că acele *Banca agrară* nu a înlocuit banca de emisiuni austro-ungară, desființată. Litigiul *optanților* a frânat aplicarea legii deși „absenteismul” proprietarilor aducea abia 180.000, din care 120.000 iugăre cadastrale pădure, suprafață nesemnificativă raportat la întregul de expropriat. Litigiul a căpătat însă extensie europeană, agitatorică cu profunde și semnificative ecouri. Colonizările s-au făcut fără un program sistematic, fără un plan economic și național articulat, erau de părere mulți din specialiștii, din epocă, care au făcut referire la reforma agrară. Alegerea vetrelor satelor nu a respectat principiul economic. Calitățile coloniștilor privitoare la „aclimatizarea la mediu” nu a fost suficient de atent făcută: oameni de la munte și deal erau plasați în câmpie, iar colonizările făcute cu loturi dar fără mijloacele necesare”³⁰.

O altă chestiune în dezbaterile publice era aceea ridicată de minorități, emanată din *Rezoluția Unirii*, cu privire la „garanția completă a autonomiei naționale”³¹, după cum rezulta din „*Keleti Ujság*” în care era reprodus textul: „*fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în Corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc*”³². În raport cu această chestiune la Alba Iulia poporul prezent a cerut un singur lucru și a strigat „**Trăiască România Mare!**”, programele de guvernare ale lui Maniu, ori ale socialiștilor n-au fost luate în discuție spre legiferare. În al doilea rând rezoluția avea valabilitate până ce o *Constituantă* care va „reglementa treburile”. Vechiul program al Partidului Național Român, de la 1881, privitor la „autonomia Transilvaniei” își pierduse esența de conținut în 1918. Contextul și realitatea socio-politică era cu totul alta după 10 ani de la Unire. Contele Apponyi și baronul Banffy, vârfurile de lance ungurești și-au muiat discursul și se linguseau precum „cotoii călugăriți” pentru bunăvoință culturală. Sub cerul cuprinzător la Alba Iulia, în 1918, s-a rostit simplu și răspicat: **unirea!** Orice al drept contrar, luat oriunde, de oricine n-a fost ratificat niciodată de către nici un for românesc recunoscut prin voință plebiscitară. Credenționalele împuterniceau delegații pentru Unire! Prin urmare nici nu puteau angaja răspunderea nimănui. (O asemenea pretenție s-a exprimat și la Centenar, în 2020 de unii unguri care au citat voit doar anumite paragrafe). **Unirea** Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului a fost actul necondiționat al poporului, care nu putea fi desfăcută de nimeni.

³⁰ Idem, Ion Iacob, *Situația agrară în Ardeal*, p. 1546

³¹ Alexandru Hodoș, *Punctele de la Alba Iulia. Un mic examen al unei șarlatanii*, p. 1547

³² *Ibidem*

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

19

Chiar dacă în programul Partidului Național Țărănesc unele prevederi din Rezoluție au fost preluate și puse ca deziderate sociale, ele nu angajau răspunderea juridică decât a partidului, deoarece ar fi intrat în contradicție cu prevederile Constituției, liberale, adoptate în 1923, pe care jurase la instalare și guvernul condus de Iuliu Maniu, Virgil Madgearu, Eduard Mirto și Alexandru Vaida. Așa se face că orice promisiune făcută, sub entuziasmul revoluționar de la 1918, cu privire la minorități, era fără sens dacă aducea atingere Constituției. În acele vremuri se vorbea și de *împărțirea moșilor la țărani, ștergerea birurilor*, dar care reprezenta o „obligatie” doar pentru naivi, în fapt niciodată luate în serios decât de *avântul bolșevic*. Nevoile de consolidare a României Mari au permis a marca, cum spunea Octavian Goga, numai **„simpla și monumentală unire cu țara”**, ca emanație populară. Orice altceva se cerea respins.

Situându-se pe poziții contrare cu ale țărăniștilor lui Maniu, care clamau rezoluția de la Alba Iulia, dar neaplicabile, liberalii le considerau pretențiile valabile doar pe „hârtie”. Între timp ungurii se zbăteau să lămurească lumea despre nevoia revizuirii tratatelor de pace de la Trianon. În fruntea lor, lordul Rothemere și contele Bethlen au conturat politica externă prin care doar străinii profitau de comerțul cu Ungaria. Germania, în expansiunea sa spre răsărit, au beneficiat de „clauza națiunii celei mai favorizate” și astfel produsele germane să pătrundă pe piața ungurească fără taxe vamale, dar cu taxe ridicate la importurile din Ungaria. Neo-naționalismul german avea să pătrundă și să înlocuiască vechea „politică tradițională politică ungurească” pentru reînvierea Ungariei Mari. În revista „*Magyar Szémlé*” avea să publice un răsunător articol intitulat „*Spre o Ungariei Nouă*” potrivit căruia **„moștenirea coroanei Sf. Ștefan aparține nu numai ungurilor ci tuturor celor ce locuiesc în arcul Carpaților”**³³. Potrivit spiritului neo-socialist maghiar nu se mai căuta vrajba cu sârbii, cehii și românii, ci din contra „ei caută soluții de pace” pentru „o înțelegere cu naționalitățile”, după cum susținea autorul Ladislau Otilik. În proiectul imaginat de acesta, chestiunile federative cu toate minoritățile erau rezolvabile, mai puțin cu românii din Transilvania deoarece *„aceștia formează o parte integrantă a poporului românesc din Regat”*³⁴, iar față de ei ungurii odinioară au *„arătat un dispreț și o milă binevoitoare”*. Acestea ar fi fost motivele pentru care actuala generație de ardeleni, împreună cu uzurpatorii din Regat, *„aveau sentimente dușmănoase față de unguri”*³⁵. Înlăturarea lor era posibilă doar în noi împrejurări prin refacerea **„Tres nations”** din vechea Constituție a Ardealului.

Presa ungurească, la **zece ani de la Unire**, consacra ample articole cu țintă spre statul cehoslovac prin lozinci neo-naționaliste și neo-patriotice de susținere și sprijin al minorității maghiare din teritoriile vecine. Intelectuali din respectivele teritorii se plângeau la Budapesta, de unde veneau povețe privitoare la integrarea în (viitoarea) *Noua Ungarie* pe tărâm cultural, bisericesc, juridic, agrar, etc. Într-o astfel de cheie autoritățile de stat maghiare și-au concentrat toate energiile pentru a convinge străinătatea de nevoia revizuirii tratatelor, concomitent cu întreținerea „focului prin vecini”, după cum aberațiile prindeau contur.

Anul 1928 găsea Partidul Țărănesc a lui Maniu la guvernare, cu o regență regală nepregătită și agitată de tot felul de critici, cu miniștri și prefecți improvizați, ceea ce a zguduit conducerea statului prin promovarea neprofesionalismului în funcții de stat, fiind numiți în posturi oameni obscuri, fără viziune, în posturi de conducere cheie, fapt ce adus la improvizații și măsuri precum desființarea cenzurii presei și a jandarmeriei care au creat haos, ordinea fiind adesea înlocuită cu „justiția populară”. Dascălii, și funcționari diverși, pentru a-și salva pielea, de justiția *simplă și feroce* își părăseau posturile. La 10 ani de

³³ M.B. Rucăreanu, Ungaria după zece ani, în *Țara noastră* nr. 49/1928, p. 1555

³⁴ *Ibidem*

³⁵ *Ibidem*

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

la Marea Unire, se amintea de vremurile când românii se revărsau din Munți, prin văi spre Alba Iulia. Amânarea acum a serbărilor comemorative, când „în întreg Ardealul se cântă Internaționala și se strigă: afară cu regățenii”³⁶ era o pată pentru întreaga clasă politică care se războia fără sens, chiar cu invocarea unor momente alese: revoluția lui Horea Cloșca și Crișan, comemorarea Iancului, Unirea. Ajuns la guvernare, după ce făcuse cartel electoral, cu un an mai devreme cu organizațiile minoritare izraelite din Ardeal, din opoziție, Iuliu Maniu, se pare că, pregătise un altfel de discurs iar în preajma marelui jubileu, apărea încurcat, căci nu avusese răgaz de pregătire în trei săptămâni pentru un alt discurs, triumfal.

Democrația țărănistă însemna pentru Iuliu Maniu și asumarea libertăților pentru minorități. În numele acestei democrații țărăniștii luptau pentru „egala îndreptățire” a minoritarilor, care făceau în schimb toate eforturile de opoziție pentru „subminarea statului și ponegrirea țării în străinătate, comploturi comuniste de tot felul de la Arad, Timișoara, Oradea, Cluj, Chișinău”³⁷, cu prejudicii grave față de tron, guvern, religie, etc. Pe lângă încurcătura cu minoritarii unguri, situația era complicată și privitor la chestiunea evreiască, care era tare complicată, deoarece aceștia nu erau dispuși a „munci pentru binele național” românesc. Chestiunea în sine, a drepturilor minoritarilor, era firească numai dacă „românii n-ar mânca mălai din făină de coceni, pâine de ovăz necernută și n-ar bea spirt negru” subliniau ziarele, în zugrăvirea foametei ce cuprinsese în extensie poporul român „ce pleacă capul în pământ, parcă-și caută loc de îngropat”. În Maramureș, de pildă, țăranul „macină ultimele grăunțe de porumb ce-a

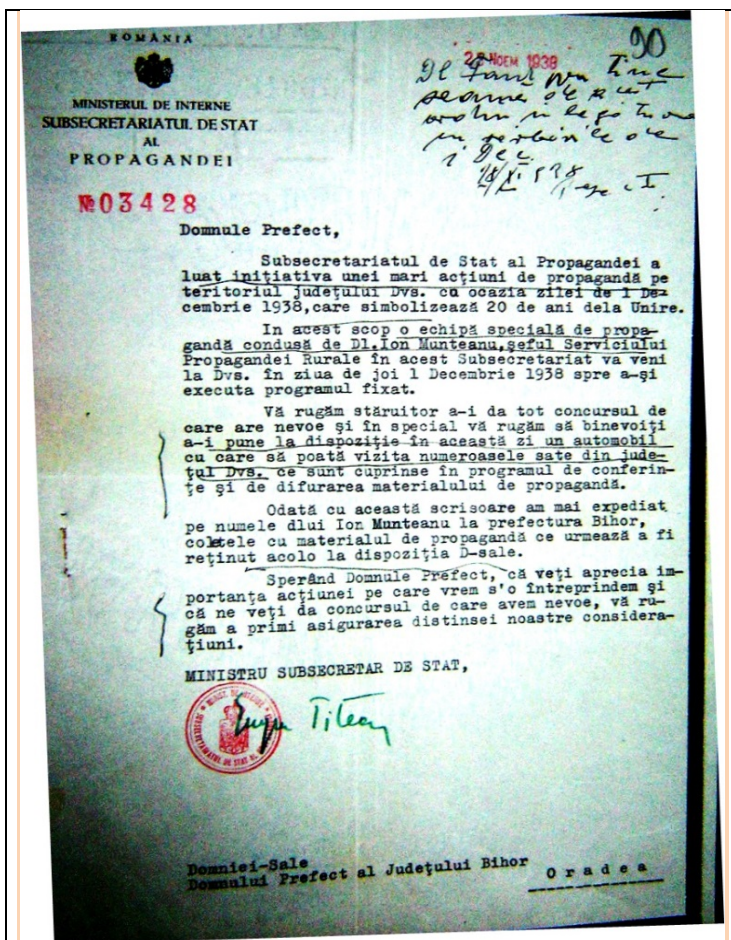
recoltat în toamna asta, dar ca să-l sporească sfarmă și coceanul”, mai ale pe Valea Vișeuului. În vremea aceea minoritarul evreu, proprietar și comerciant al buticului din sat, vindea la speulă „mălai și spirt” fără ca statul să intervină și să protejeze băștinașul. După zece ani, reforma agrară nu era aplicată. Democrația a birocratizat instituțiile care nu dădeau satisfacție națională românilor din ținuturile unite, care erau obstrucționați de birocrație și umpluți cu promisiuni electorale. Negustorii umpleau târgurile și orașele dar deținute de evrei, cu licențe și brevete în regulă, iar ca soldat „era un element periculos” în război poate crea catastrofe, se spunea într-un studiu din „Eoul Vâlcei” din octombrie 1928, semnat de generalul Al Lambrino.

Într-o zi de curată bucurie, cum a fost și aceea la zece ani, era pentru țărăniștii lui Maniu bun prilej de serbare populară, amânată de chiar opoziția ce o făcuseră anterior. El interzisese liberalilor orice inițiativă organizatorică pentru

Alba Iulia pe motiv că poporul revoltat n-ar „suferi profanarea” zilei de 1 decembrie. Nici inițiativa „Astrei” prin care se urmărea eliminarea amestecului politic în comemorare n-a fost acceptată, deoarece susțineau țărăniștii „poporul cere onoruri guvernului național-țărănesc, pentru bătrâna cetate a unirii”.

³⁶ Idem, p. 1560

³⁷ Înfrățirea românească, nr. /1928, p. 8

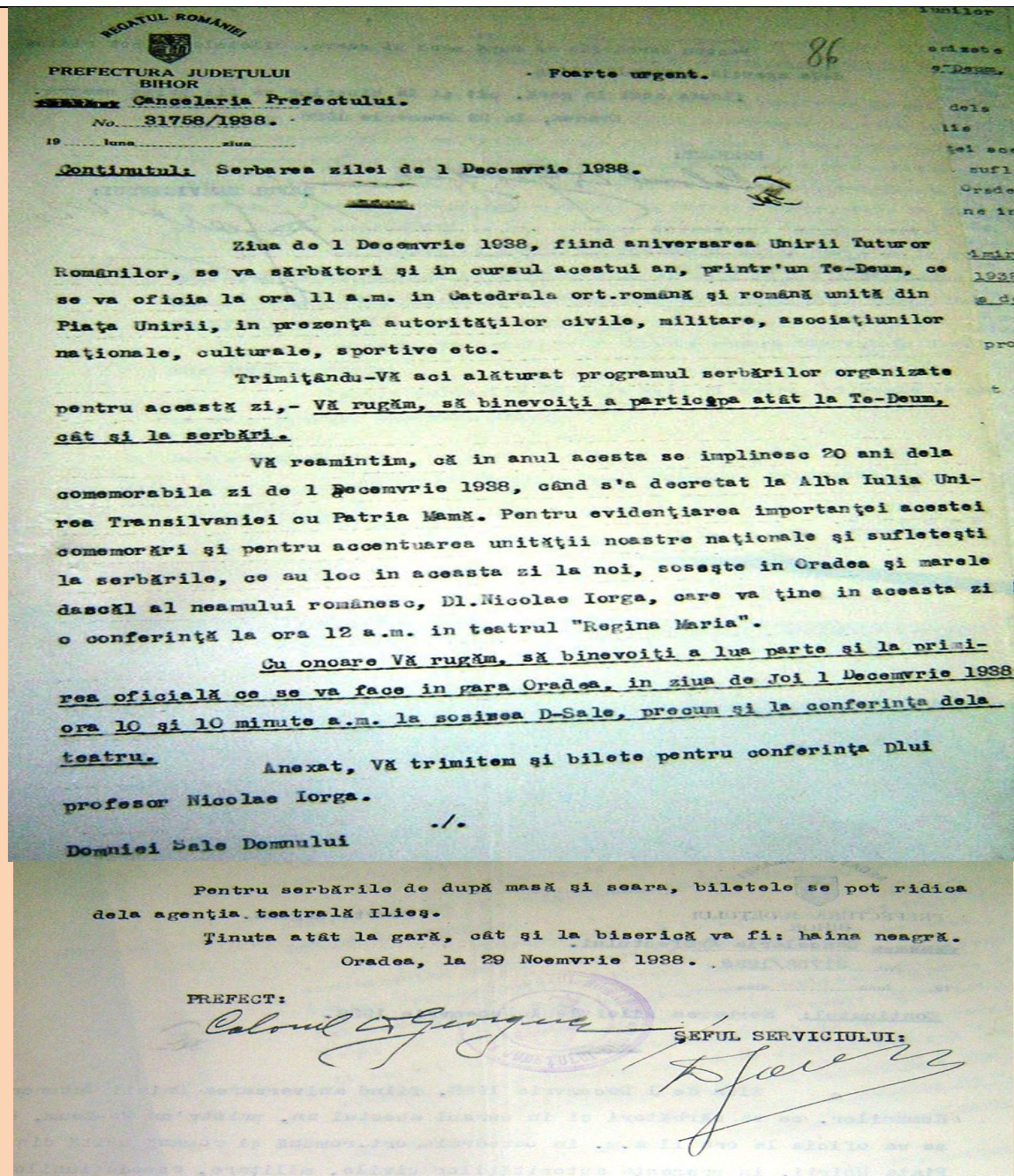

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

În realitate, imposibilitatea satisfacerii sentimentelor națiunii îi determina la reținere festivă, deoarece „Deșteaptă-te române”, de altă dată, a fost înlocuit cu *Internaționala*, buciurnată contra fraților. Așa se explică de ce sărbătoarea de 1 decembrie era mutată în ziua florilor pe 6 Mai, și odată cu această se subordonau „actele naționale măruntelor socoteli de partid. Alba Iulia a murit! O îngroapă guvernul la 6 Mai viitor”, încheia trist, articolul său D.I. Cucu.

Pe meleaguri bihorene acțiunea inițiată de Ministerul propagandei, privitoare la ziua de 1 decembrie 1918, avea să prindă contur intens atunci când acțiunile iredentei maghiare de la granița de vest a României Mari, căpătau aspecte vizibile și acțiuni de sabotare la cre minoritarii participau direct, din dispozițiile cercurilor de la Budapesta. Astfel că multe din cele semnalate, în urmă cu 20 de ani deveneau realitate, iar starea de „pasivitate” încoronată de Carol al II-lea în falimentară politică oficială de cedări și abandon teritorial fără a trage un foc de armă! Conferințele patrioților români au întreținut numai focul speranței din inima românilor.

21

„Tricolorul la români – înseamnă de identitate”

1 decembrie a fost stabilită printr-o lege, promulgată în 1990, ca Ziua Națională a României și marchează un moment important din istoria românilor, cel în care Marea Adunare de la Alba Iulia a votat unirea Transilvaniei cu România, în 1918. Această prevedere a fost reluată de Constituția României din 1991, articolul 12, alineatul 2. Singurul test al participării din toată inima la o sărbătoare comună, singurul care dă măsură reală a interiorizării unei zile de bucurie împărtășită, este testul interdicției. Vreme de secole românii n-au sărbătorit nici o zi cu plăcere, căci ori nu-i reprezenta, ori le era impusă, nu aveau nimic a lor. Mulți ani românii au celebrat Ziua Națională doar în suflet.

Acum ar trebui să fim mândri de ei și de înaintașii care le-au croit o Patrie Română!

La mulți ani România, La mulți ani români!

Oradea, 30 noiembrie 2020

ASOCIAȚIA CULTURALĂ „PRO ROMÂNIA EUROPEANĂ”
ASOCIAȚIA NAȚIONALĂ A CAVALERILOR DE CLIO
ASOCIAȚIA CULTURAL-PATRIOTICĂ „Avram Iancu”
ASOCIAȚIA CULTUL EROILOR – FILIALA BIHOR
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „GHEORGHE ȘINCAI” ORADEA

INVITAȚIE - PROGRAM

Simpozion cu tema:

PARTICIPANȚI LA MAREA ADUNAREA NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA 1 DECEMBRIE 1918

Legitimitatea Marii Uniri – 1 Decembrie 1918

MIERCURI 28 NOIEMBRIE 2012, ORELE 14.00

Sala Amfiteatru a Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai” Oradea

Str. Armatei Române nr. 1-A1a

14.00

DEȘCHIDEREA OFICIALĂ A SIMPOZIONULUI

- Cuvânt de salut adresat participanților din partea organizatorilor;
- Mesaje adresate participanților de către:
 - Mesajul prefectului județului Bihor prezentat de **Claudia Timofte**;
 - **Cornel POPA**, Președintele Consiliului Județean Bihor;
 - **Jr. Ionel VILA**, Secretarul Primăriei Municipiului Oradea;
 - **Gl. Eg. prof. univ. dr. Vasile CREȚ**, Președintele A.C.M.R.R. *General Traian Moșoiu*;
 - **Col. r. Grigore BARTOȘ**, Președintele Asociației culturale *Avram Iancu*;

COMUNICĂRI: Moderator: prof. univ. dr. Ioan SIMUȚ

1. **Prof. univ. dr. Viorel FAUR**, (Asociația Culturală *Cele trei Crișuri*), *Bihoreni în lupta pentru Unire*;
2. **Col. r. dr. Constantin MOȘINCAT**, (Asociația Națională a Cavalerilor de CLIO, Oradea), *Rolul Armatei în Marea Unire*;
3. **Prof. univ. dr. Mihai DRECIN**, (Universitatea din Oradea), *Sistemul bancar românesc din Transilvania și rolul său în Unirea din 1918*;
4. **Prof. univ. dr. Ioan ZAINEA**, (Asociația Culturală *Pro România Europeană*), *Rolul lui dr. Aurel Lazar în pregătirea și realizarea Marii Uniri*;